

2017

PILAR 3

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
1.1	Kapitaldekningsregelverket	4
1.2	Konsernets soliditetsmål	5
1.3	Tilpasning til kapitalkravsforskriften	5
2	Regulatorisk kapital	6
2.1	Regulatorisk kapitaldekning	6
2.2	Regulatorisk ren kjernekapitalandel	8
2.3	Uvektet kjernekapitalandel	9
3	Implementering av regulatorisk rammeverk	10
3.1	Konsolidering for kapitaldekningsformål	10
3.2	Aktuelle rammeverk for beregning av risikovektet balanse	10
3.3	Sikkerhetsstilte eiendeler	12
4	Konsernet	13
4.1	Konsernstruktur	13
4.2	Organisasjonskart	15
4.3	Risiko- og kapitalstyring	15
4.4	Godtgjørelsesordninger	19
4.5	Sentrale risikogrupper	20
5	Kredittrisiko	21
5.1	Styring og kontroll	21
5.2	Kredittrisiko-modeller og risikoklassifisering	23
5.3	Porteføljeinformasjon	30
6	Morpartsrisiko	38
6.1	Styring og kontroll	38
6.2	Porteføljeinformasjon	38
7	Markedsrisiko	39
7.1	Styring og kontroll	39
7.2	Porteføljeinformasjon	40
8	Likviditetsrisiko	43
8.1	Styring og kontroll	43
8.2	Porteføljeinformasjon	44
9	Operasjonell risiko	48
9.1	Styring og kontroll	48
9.2	Minimumskrav til ansvarlig kapital	48
10	Compliancerisiko	49
10.1	Styring og kontroll	49
11	Eierrisiko	50
11.1	Eksposering	50
11.2	Styring og kontroll	50

1 Innledning

Pilar 3 er et myndighetsfastsatt krav til offentliggjøring av informasjon om kapital- og risikoforhold. Dette dokumentet gir en beskrivelse av risiko- og kapitalstyring i SpareBank 1 Østlandet og skal dekke krav til offentliggjøring av finansiell informasjon slik dette fremkommer av kapitalkravsforskriften del IX.

Det foregår et arbeid internasjonalt for å standardisere foretakenes offentliggjøring ved bruk av standardiserte tabeller, samt tydeliggjøre krav til kvalitative beskrivelser. Baselkomiteen og European Banking Authority, heretter kalt EBA, oppdaterte sine pilar 3-rammeverk i henholdsvis mars 2017 og desember 2016. Inntil det nye regelverket er gjennomført i EU har SpareBank 1 Østlandet supplert kravene i kapitalkravsforskriften med retningslinjene fra EBA av desember 2016 i offentliggjøringen. De standardiserte tabellene følger som vedlegg til pilar 3-dokumentet.

Som hovedregel oppdateres dokumentet årlig, men dersom det skjer vesentlige endringer med betydning for vurderingen av konsernets finansielle stilling vil dokumentet oppdateres med ny informasjon. Standardiserte skjemaer i vedlegg oppdateres etter anbefalt frekvens for det enkelte skjema. Periodisk informasjon om kapitaldekning og minimumskrav til ansvarlig kapital er tilgjengelig i konsernets kvartalsrapporter. Alle tall er oppgitt i millioner kroner dersom ikke annet er beskrevet.

Utover den informasjonen som er tilgjengelig i dette dokumentet med vedlegg vises det til Om oss/investor på SpareBank 1 Østlandet sin hjemmeside <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet>.

1.1 Kapitaldekningsregelverket

Kapitaldekningsregelverket bygger på en standard for kapitaldekningsberegninger hvor formålet er å styrke stabiliteten i det finansielle systemet gjennom følgende virkemidler:

- Risikosensitivt kapitalkrav.
- Regulatoriske krav til risikostyring og kontroll.
- Tilsynsmessig oppfølging.
- Informasjon til markedet.

Regelverket skal sørge for at det blir økt samsvar mellom hvordan myndighetene setter krav til kapitaldekning i foretakene og den metodikken foretakene selv benytter for å beregne og vurdere sitt eget kapitalbehov. Kapitaldekningsregelverket baseres på følgende tre pilarer:

Pilar 1: Minimumskrav til ansvarlig kapital.

Pilar 2: Vurderingen av samlet kapitalbehov og tilsynsmessig oppfølging.

Pilar 3: Offentliggjøring av informasjon.

1.1.1 Pilar 1 – minimumskrav til ansvarlig kapital

Pilar 1 omhandler minstekravet til ansvarlig kapital for kredittrisiko, operasjonell risiko og markedsrisiko hvor minstekravet til kapitaldekning er fastsatt til 8 prosent. I tillegg kommer et samlet bufferkrav på 7,5 prosent per 31.12.2017.

SpareBank 1 Østlandet er ikke utpekt som nasjonal systemviktig bank.

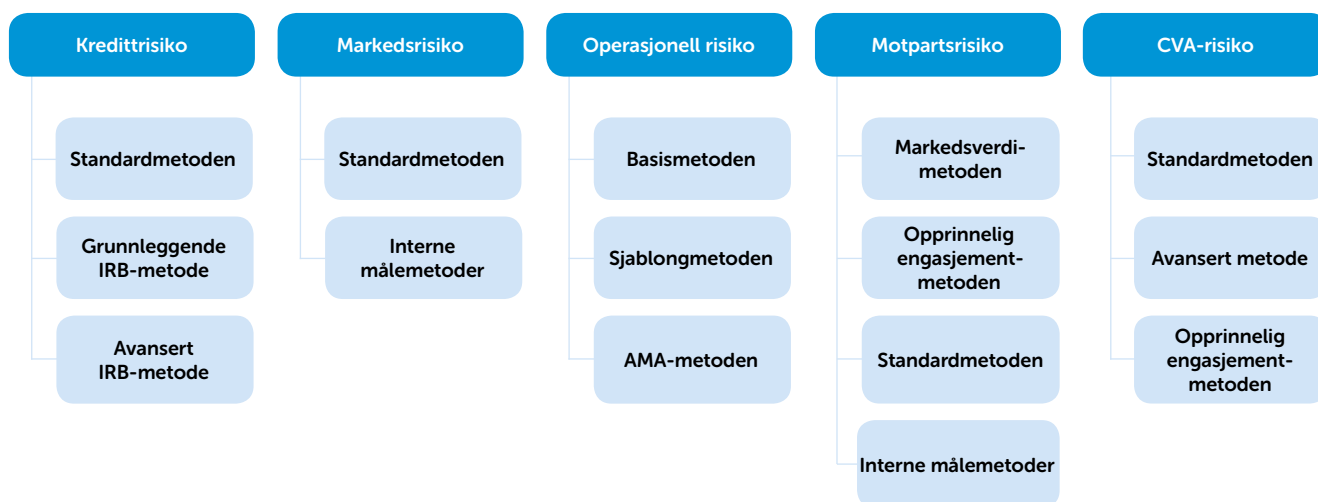
Kapitaldekningen fastsettes som forholdet mellom bankens samlede ansvarlige kapital og risikovektede eiendeler.

Figur 1.1: Kapitaldekningsbrøken

$$\frac{\text{Ren kjernekapital + hybridkapital + tilleggskapital}}{\text{Kredittrisiko + markedsrisiko + operasjonell risiko}} \geq \text{Minimumskrav + bufferkrav}$$

Kapitaldekningsregelverket inneholder ulike metoder for å beregne kapitalkravet. De ulike metodene fremgår av figuren nedenfor.

Figur 1.2: Metoder for beregning av kapitalkrav

For foretak som har tillatelse til å benytte interne målemetoder, heretter kalt IRB-metoder hvor IRB er en forkortelse for *Internal Rating Based Approach*, vil det lovbestemte minimumskravet til kapital for kredittrisiko være basert på foretakets egne risikomodeller. Bruk av IRB-metoder gjør minimumskravet til kapital mer risikosensitivt og medfører derfor at kapitalkravet, i større grad enn ved bruk av standardmetoden som er basert på

sjablonger, vil variere med risikoen i underliggende porteføljer. Regelverket for IRB-bankene omfatter imidlertid en bestemmelse om at det samlede kapitalkravet ikke kan være lavere enn 80 prosent av et kapitalkrav beregnet etter Basel I-reglene. Som følge av dette Basel I-gulvet vil derfor det regulatoriske kapitalkravet ikke alltid være bestemt av risikosensitiviteten i IRB-modellene.

1.1.2 Pilar 2 - vurdering av samlet kapitalbehov og individuell tilsynsmessig oppfølging

Pilar 2 stiller krav til foretakenes kapitalvurderingsprosess, heretter kalt ICAAP-prosess hvor ICAAP er en forkortelse for *Internal Capital Adequacy Assessment Process*. Formålet med prosessen er å gjennomføre en strukturert og dokumentert prosess for vurdering av konsernets risikoprofil for å sikre at konsernet har tilstrekkelig kapital til å dekke risikoen forbundet med virksomheten. I tillegg skal foretakene ha en strategi for å opprettholde tilstrekkelig kapitalnivå.

Høsten 2016 publiserte Finanstilsynet rundskriv 12/2016 «Finanstilsynets praksis for vurdering av risiko og kapitalbehov». Konsernet har tilpasset sin ICAAP-prosess i overensstemmelse med rundskrivet.

Med bakgrunn i overnevnte rundskriv har konsernet beregnet et pilar 2-tillegg i en prosess som omfatter morbanken, datterselskaper og eierposter i tilknyttede selskaper/felleskontrollerte virksomheter. Prosessen baseres på en vurdering av eksponering og kvaliteten i styring og kontroll, hvor kapitalbehovet i all hovedsak er basert på den metodikk som fremkommer av nevnte rundskriv.

Finanstilsynet skal overvåke og evaluere konsernets interne vurdering av kapitalbehovet og tilhørende strategi, samt konsernets evne til å sikre overholdelse av myndighetenes kapitalkrav. Finanstilsynet har myndighet til å iverksette passende tiltak dersom Finanstilsynet ikke er tilfreds med resultatene av prosessen.

1.1.3 Pilar 3 – offentliggjøring av informasjon

Formålet med pilar 3 er å bidra til økt markedsdisiplin og å gjøre det lettere å sammenligne foretakene. Foretakene skal offentliggjøre opplysninger som gir markedsaktørene mulighet til å vurdere foretakenes risikoprofil, kapitalisering, samt styring og kontroll av risiko. Informasjonen skal gis på en forståelig måte som gjør det mulig å sammenligne ulike foretak. Informasjonen skal i all hovedsak offentliggjøres minst årlig samtidig med årsregnskapet, men foretakene skal vurdere om noen av kravene skal offentliggjøres hyppigere.

1.2 Konsernets soliditetsmål

Konsernets overordnede strategiske mål settes ut fra at de skal underbygge en moderat til lav risikoprofil hvor konsernet skal være blant Norges største, mest solide og lønnsomme regionale finanskonsern.

Konsernets soliditet uttrykkes gjennom den regulatoriske kapitaldekningen. Ved fastsettelse av kapitalnivået skal det tas hensyn til følgende forhold:

- Myndighetskrav til kapitaldekning.
- Behovet for handlefrihet.
- Ambisjonsnivået i det strategiske målbildet.
- Forretningsmessige rammebetingelser.
- Ønsket risikoprofil.

Det fastsatte kapitalnivået skal sikre at konsernet har tilstrekkelig kapital til å oppfylle offentlig pålagte myndighetskrav til kapitaldekning.

Konsernet har følgende kapitalmål:

- Ren kjernekapitaldekning på 16,0 prosent.
- Totalkapitaldekning på 17,8 prosent.
- Leverage ratio på 6,0 prosent.

1.3 Tilpasning til kapitalkravsforskriften

Morbanken SpareBank 1 Østlandet benytter per 31.12.2017 IRB avansert metode ved beregning av minimumskravet til ansvarlig kapital for kredittrisiko i utlånsporteføljen. En samlet oversikt over de metodene konsernet benytter for beregning av kapitalkravet fremgår av figuren nedenfor.

Figur 1.3: Metoder for beregning av kapitalkrav i konsernet

Område	SpareBank 1 Østlandet (morbank)	SpareBank 1 Finans Østlandet
Kredittrisiko		
- Stater	Standardmetoden	Standardmetoden
- Institusjoner	Standardmetoden	Standardmetoden
- Foretak	Avansert IRB-metode	Standardmetoden
- Massemarked	IRB-metode	Standardmetoden
- Egenkapitalposisjoner	Standardmetoden	Ikke aktuell
Markedsrisiko	Ikke aktuell	Ikke aktuell
Operasjonell risiko	Sjablongmetoden	Sjablongmetoden
Motpartersisiko	Markedsverdimetoden	Ikke aktuell
CVA-risiko	Standardmetoden	Ikke aktuell

2 Regulatorisk kapital

Ved utgangen av 2017 er konsernet underlagt et krav om ren kjernekapital på 12 prosent under pilar 1. I tillegg kommer kapitalkravet under pilar 2, per 31.12.2017 fastsatt av Finanstilsynet til 1,7 prosent. Fra og med 31.03.2018 økes pilar 2-kravet til 1,8 prosent. Hensikten med pilar 2-kravet er å fange

opp kapitalbehov knyttet til risikoer som ikke eller kun delvis dekkes av kapitalkravene under pilar 1. Konsernet er underlagt et minstekrav til ansvarlig kapital under pilar 1 på 15,5 prosent per 31.12.2017.

2.1 Regulatorisk kapitaldekning

Tabellen nedenfor viser konsernets kapitaldekningsberegning under pilar 1 per 31.12.2017.

Tabell 2.1: Kapitaldekningsberegning

SpareBank 1 Finans ØstlandetAS	Morbank		Konsern
1 055	6 078	Innskutt egenkapital	6 078
177	5 928	Opptjent egenkapital	6 791
	400	Hybridkapital	400
		Ikke-kontrollerende eierinteresser	62
1 231	12 406	Sum balanseført egenkapital	13 332
		Kjernekapital	
-118	-629	Del av positivt årsresultat som ikke kan medregnes i ren kjernekapital	-629
	-400	Andel egenkapital ikke medtatt i ren kjernekapital	-462
		Minoritetsinteresser som kan medregnes i ren kjernekapital	42
	93	Urealisert verdiendring som følge av redusert/økt verdi av gjeld	93
		Verdiendringer på sikringsinstrumenter ved kontantstrømssikring	8
-12	-103	Goodwill og andre immaterielle eiendeler	-380
	-189	Positiv verdi av justert forventet tap etter IRB-metoden	-231
		Fradrag for vesentlige investeringer i ren kjernekapital i andre finansinstitusjoner	-154
	-28	Verdjusteringer som følge av kravene om forsvarlig verdsettelse (AVA)	-35
1 101	11 150	Sum ren kjernekapital	11 583
		Annen kjernekapital	
	400	Hybridkapital	616
	400	Sum annen kjernekapital	616
		Tilleggskapital utover kjernekapital	
	1 700	Ansvarlig lånekapital	2 068
	-130	Fradrag for vesentlige investeringer i tilleggskapital i andre finansinstitusjoner	-130
	1 570	Sum tilleggskapital	1 939
1 101	13 120	Netto ansvarlig kapital	14 138
	5 154	Engasjement med foretak SMB	5 154
	9 776	Engasjement med spesialiserte foretak	9 776
	633	Engasjement med øvrige foretak	633
	1 020	Engasjement med massemarked SMB	1 203
	14 507	Engasjement med massemarked personer	21 840
	1 701	Engasjement med øvrig massemarked	1 723
	32 792	Beregningsgrunnlag IRB-vektet	40 330
5 769	11 004	Engasjementer beregnet etter standardmetoden	15 438
		Markedsrisiko	
	72	Svekket kredittverdighet hos motpart (CVA-risiko)	765
341	3 343	Operasjonell risiko	4 503
	2 577	Basel I Gulv	7 884
6 110	49 787	Totalt beregningsgrunnlag	68 920
489	3 983	Kapitalkrav (8 %)	5 514
	846	Pilar 2 (1,7%)	1 172

Tabell fortsetter til høyre >>

>> fortsettelse tabell 2.1:

SpareBank 1 Finans Østlandet AS	Morbank	Konsern
Bufferkrav		
	1 245 Bevaringsbuffer (2,5%)	1 723
	996 Motsyklisk kapitalbuffer (2 %)	1 378
	1 494 Systemrisikobuffer (3 %)	2 068
	3 734 Sum bufferkrav til ren kjernekapital (7,5 %)	5 169
1 101	4 329 Tilgjengelig ren kjernekapital utover kapitalkrav (13,7 %)	2 141
Kapitaldekning		
18,0 %	22,4 % Ren kjernekapitaldekning	16,8 %
18,0 %	23,6 % Ren kjernekapitaldekning (eksklusiv Basel I-gulv)	19,0 %
18,0 %	23,2 % Kjernekapitaldekning	17,7 %
18,0 %	26,4 % Kapitaldekning	20,5 %

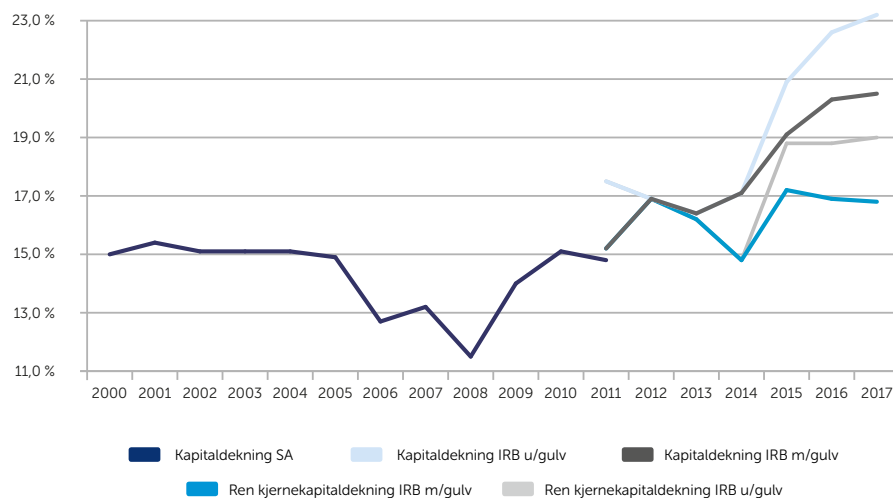
Tabellen nedenfor viser konsernets minimumskrav til ansvarlig kapital (8 prosent) per 31.12.2017.

Tabell 2.2: Minimumskrav til ansvarlig kapital

Minimumskrav til ansvarlig kapital	SpareBank 1 Finans Østlandet AS	Morbank	Konsern
Engasjementskategorier IRB			
Engasjement med foretak SMB		412	412
Engasjement med spesialiserte foretak		782	782
Engasjement med øvrige foretak		51	51
Engasjement med massemarked SMB		82	96
Engasjement med massemarked personer		1 161	1 747
Engasjement med øvrig massemarked		136	138
Egenkapitalposisjoner			
Sum kapitalkrav IRB		2 623	3 226
Engasjementskategorier standardmetoden			
Stater		0	0
Lokale og regionale myndigheter		8	8
Offentlige foretak	3		3
Institusjoner	0	145	70
Foretak	89	57	167
Massemarkedsengasjementer	359	5	421
Engasjementer med pantesikkerhet i eiendom		2	58
Forfalte engasjement	3		3
Obligasjoner med fortrinnsrett		46	103
Andeler i verdipapirfond		519	272
Egenkapitalposisjoner		98	128
Øvrige engasjementer	7		
Sum kapitalkrav standardmetoden	462	880	1 235
Kapitalkrav operasjonell risiko	27	267	360
Kapitalkrav CVA		6	61
Tillegg for Basel I-gulvet		206	631
Totalt kapitalkrav	489	3 983	5 514

Figuren nedenfor viser utviklingen i konsernets kapitaldekning.

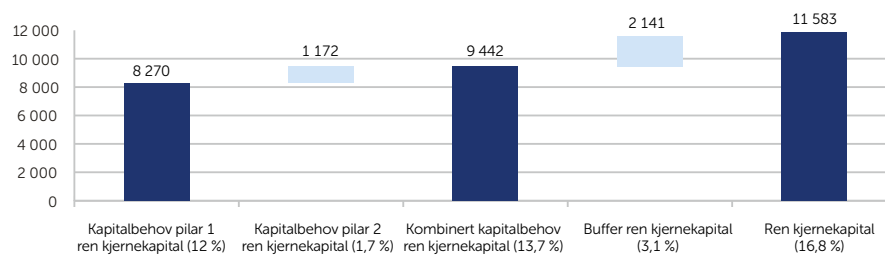
Figur 2.1: Utvikling i kapitaldekning

2.2 Regulatorisk ren kjernekapitalandel

Figuren nedenfor gir en grafisk fremstilling av konsernets kapital situasjon med fokus på ren kjernekapital per 31.12.2017.

Figur 2.2: Ren kjernekapitaldekning

2.3 Uvektet kjernekapitalandel

Uvektet kjernekapitalandel beregnes som konsernets kjernekapital som andel av konsernets eksponeringsmål. Eksponeringsmålet defineres som summen av balanseførte eiendeler tillagt ikke-balanseførte trekkrettigheter, garantier

og ubenyttede rammer. Konsernet er per 31.12.2017 underlagt et minstekrav til uvektet kjernekapitalandel på 5 prosent. Tabellen nedenfor viser uvektet kjernekapitalandel per 31.12.2017

Tabell 2.3: Uvektet kjernekapitalandel

Eksponering på balansen (eksklusiv derivater og gjensalgsvtaler)	
Sum eiendeler (fratrukket derivater, gjensalgsvtaler)	160 545
Eiendeler fratrukket i kjernekapital	-699
Sum eiendeler fratrukket derivater, gjensalgsvtaler samt fradrag i kjernekapital	159 846
Derivateksponeringer	
Refinansieringskostnad for derivater	6 374
Potensiell fremtidig eksponering for derivater	1 380
(-) Mottatt sikkerhet for derivateksponeringer	-5 200
(-) CCP-element av kundeclearede engasjementer i form av eksponeringer i derivater	-219
Sum derivateksponeringer	2 335
Sikrede finansieringstransaksjoner (gjensalgsvtaler)	
Bruttoverdi av sikrede finansieringstransaksjoner (gjensalgsvtaler)	
(-) Effekt av motregning	
Fremtidig eksponering for motpartsrisiko	
Sum sikrede finansieringstransaksjoner (gjensalgsvtaler)	
Poster utenom balansen	
Nominell verdi av utenombalanseposter	30 476
- Justering for konverteringsfaktorer	-19 864
Eksponeringer for poster utenom balansen	10 613
Kapital- og eksponeringsmål	
Kjernekapital	12 199
Eksponeringsmål	172 794
Uvektet kjernekapitalandel	7,1 %

3 Implementering av regulatorisk rammeverk

3.1 Konsolidering for kapitaldekningsformål

Konsolidering av kapitaldekningen følger reglene angitt i finansforetakslovens kapittel 18 om «Virksomhet i finanskonsern, konsolidering mv.». De vesentligste forskjellene fra ordinær konsolidering etter IFRS oppstår som følge av forholdsmessig konsolidering av finansforetak hvor deltakerinteressen er over 20 prosent.

3.1.1 Samarbeidende gruppe

Konsernet inngår også som en del av en samarbeidende gruppe etter finansforetakslovens kapittel 17 del III «Samarbeid utenfor konsernforhold». Felleseide finansforetak

som SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Næringskreditt AS og SpareBank 1 Kredittkort AS blir dermed konsolidert forholdsmessig for kapitaldekningsformål. Inkludering av disse selskapenes balanse utgjør det vesentligste i forskjellen mellom balansen i henhold til regnskapet og for kapitaldekningen.

Tabellen nedenfor gir en oversikt over selskaper i konsernet og behandling etter IFRS-konsolidering og kapitaldekningsmessig konsolidering.

Tabell 3.1: Konsolideringsgrunnlag

Navn	Konsolideringsmetode etter IFRS	Konsolideringsmetode etter kapitaldekning	Beskrivelse av enhet
SpareBank 1 Østlandet	Full konsolidering	Full konsolidering	Morbank
SpareBank 1 Finans Østlandet AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Finansieringsselskap
EiendomsMegler 1 Hedmark Eiendom AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Eiendomsmegler
SpareBank 1 Regnskapshuset Østlandet AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Regnskap og bokføring
EiendomsMegler 1 Oslo Akershus AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Eiendomsmegler
Youngstorget 5	Full konsolidering	Full konsolidering	Utleie av fast eiendom
AS Vato	Full konsolidering	Full konsolidering	Utleie av fast eiendom
Torggt 22 AS	Forholdsmessig konsolidering	Forholdsmessig konsolidering	Utleie av fast eiendom
SpareBank 1 Boligkreditt AS	Egenkapitalmetoden	Forholdsmessig konsolidering	Kredittforetak
SpareBank 1 Næringskreditt AS	Egenkapitalmetoden	Forholdsmessig konsolidering	Kredittforetak
SpareBank 1 Kredittkort AS	Egenkapitalmetoden	Forholdsmessig konsolidering	Finansieringsselskap
Proaware AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Utvikling av programvare
SMB Lab AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Rådgivning
KOMM-IN AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Hovedkontortjenester
SpareBank 1 Gruppen AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Finansielt holdingselskap
SpareBank 1 Betaling AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Finansielt holdingselskap
SpareBank 1 Banksamarbeidet	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Utvikling av programvare og markedsføring

Konsernet legger vekt på at alle selskap i konsernet til enhver tid har tilfredsstillende kapitalisering. Konsernets styrende organer har ikke lagt restriksjoner på styrets mulighet til å

overføre kapital mellom morbanken og datterselskapene ut over det som følger av loven. Det er heller ingen vedtektsbestemmelser som setter slike restriksjoner.

3.2 Aktuelle rammeverk for beregning av risikovektet balanse

Banken benytter rammeverk for kredittisiko i kapitalkravsforskriftens del II og III for den vesentligste delen av balansen. Finansielle derivater og sikrede finansieringstransaksjoner, slik som gjensalgsvtaler, behandles etter motpartsrisiko-rammeverket som er definert nærmere i del IV, V og VI i samme forskrift. Ved fastsettelse av engasjementsbeløp benytter banken markedsverdimetoden i henhold til kapittel 21 i nevnte forskrift. Eiendeler som fratrekkes ansvarlig kapital i beregning av kapitaldekningen i henhold til Beregningsforskriften fratrekkes også i beregningen av risikovektet balanse. Dette inkluderer blant annet fradrag for investeringer i finansielle sektor.

Banken har ikke handelsportefølje etter kapitalkravregelverket og benytter følgelig ikke rammeverk for markedsrisiko. Konsernet hadde ingen posisjoner som behandles etter rammeverk for verdipapiriseringsposisjoner ved utgangen av perioden.

Tabellene på neste side gir mer informasjon om benyttelse av ulike risikorammeverk. Her vises en sammenstilling mellom balansen etter regnskapet og kapitaldekning, samt en sammenstilling av bankens balanse til eksponering som benyttes i beregningen av risikovektet balanse for en spesifisering av disse.

Tabell 3.2: Forskjeller mellom økonomisk og regulatorisk konsolidering og sammenstilling av regnskapsmessige og regulatoriske risikokategorier

	Regnskaps- messig balanse	Kapitaldeknings- messig balanse	Behandlet etter rammeverk for kredittrisiko	Behandlet etter rammeverk for motpartsrisiko	Poster som unntas beregning eller fratrekkes ansvarlig kapital
Konter og fordringer på sentralbanker	673	673	673		
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	1 808	738	738		
Utlån til og fordringer på kunder	90 098	130 658	130 658		
Sertifikater, obligasjoner	8 883	20 466	20 466		
Finansielle derivater	582	6 377		6 377	
Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser	495	495	495		
Investering i felleskontrollert virksomhet	3 929	1 070	1 070		-132
Investering i datterselskaper					
Eiendom, anlegg og utstyr	578	579	579		
Investeringseiendommer					
Virksomhet og anleggsmidler holdt for salg					
Goodwill og andre immaterielle eiendeler	366	441	441		-441
Eiendel ved utsatt skatt		2	2		-2
Andre eiendeler	910	886	886		
Sum eiendeler	108 321	162 385	156 008	6 377	-726
Innskudd fra og gjeld til kredittinstitusjoner	2 286	3 169			3 169
Innskudd fra og gjeld til kunder	65 985	65 051			65 051
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	23 686	71 922			71 922
Finansielle derivater	307	507			507
Forpliktelse ved periodeskatt	358	360			360
Forpliktelse ved utsatt skatt	122	153			153
Annen gjeld og balanseført forpliktelse	541	5 546			5 546
Hybridkapital		270			270
<i>Herav fondsobligasjoner som kvalifiserer som annen godkjent som kjernekapital</i>		616			616
Ansvarlig lånekapital	1 706	2 075			2 075
<i>Herav ansvarlig lånekapital som kvalifiserer som godkjent tilleggskapital</i>	1 570	1 939			1 939
Sum gjeld	94 990	149 053			149 053
Innskutt kapital	5 359	5 359			5 359
Overkursfond	547	547			547
Hybridkapital	400	400			400
<i>Herav fondsobligasjoner som kvalifiserer som annen godkjent som kjernekapital</i>	400	400			400
Minoritetsinteresser	62	62			62
Annen egenkapital	6 963	6 964			6 964
Sum egenkapital	13 331	13 332			13 332
Sum gjeld og egenkapital	108 321	162 385			162 385

Tabell 3.3: Avvik mellom regulatorisk eksponering og finansiell eksponering

	Totalt	Behandlet etter ramme- verk for kredittrisiko	Behandlet etter ramme- verk for motpartsrisiko
Sum eiendeler i CRD IV konsernet	162 385	156 008	6 377
Sum gjeld og egenkapital i CRD IV konsernet	162 385		
Nettobeløp etter motregning	156 559		
Nominell verdi av poster utenom balansen	17 333	17 333	
Forskjell som følge av ulike verdsettelse	1 153		1 153
Forskjell som følge av netting og sikkerhetsstillelse	-5 826		-5 826
Forskjell som følge av ulik vurdering av avsetninger i konsernet			
Poster som unntas beregning eller fratrekkes ansvarlig kapital	-726	-726	
Øvrig	57	57	
Engasjementsbeløp	174 376	172 673	1 704

3.3 Sikkerhetsstilte eiendeler

Bankens sikkerhetsstillelse av eiendeler skjer i hovedsak gjennom fire typer transaksjoner:

- Deponering av verdipapirer i Norges Bank for låneopptak.
- Motregning og kontantsikkerheter i forbindelse med derivatkontrakter.
- Banken deltar ikke i gjenkjøpsavtaler, men mottar sikkerheter i forbindelse med gjensalgavtaler.
- Pantsettelse av utlån i forbindelse med utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett, heretter kalt OMF.

Det meste av bankens sikkerhetsstillelse av eiendeler skjer via SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS som utsteder OMF. Obligasjonene utstedes med sikkerhet i en

eiendelsmasse bestående av henholdsvis utlån med pant i bolig og utlån med pant i næringsseiendom. Selskapene konsolideres forholdsmessig i kapitaldekningsammenheng og etter egenkapitalmetoden ved regnskapsmessig konsolidering.

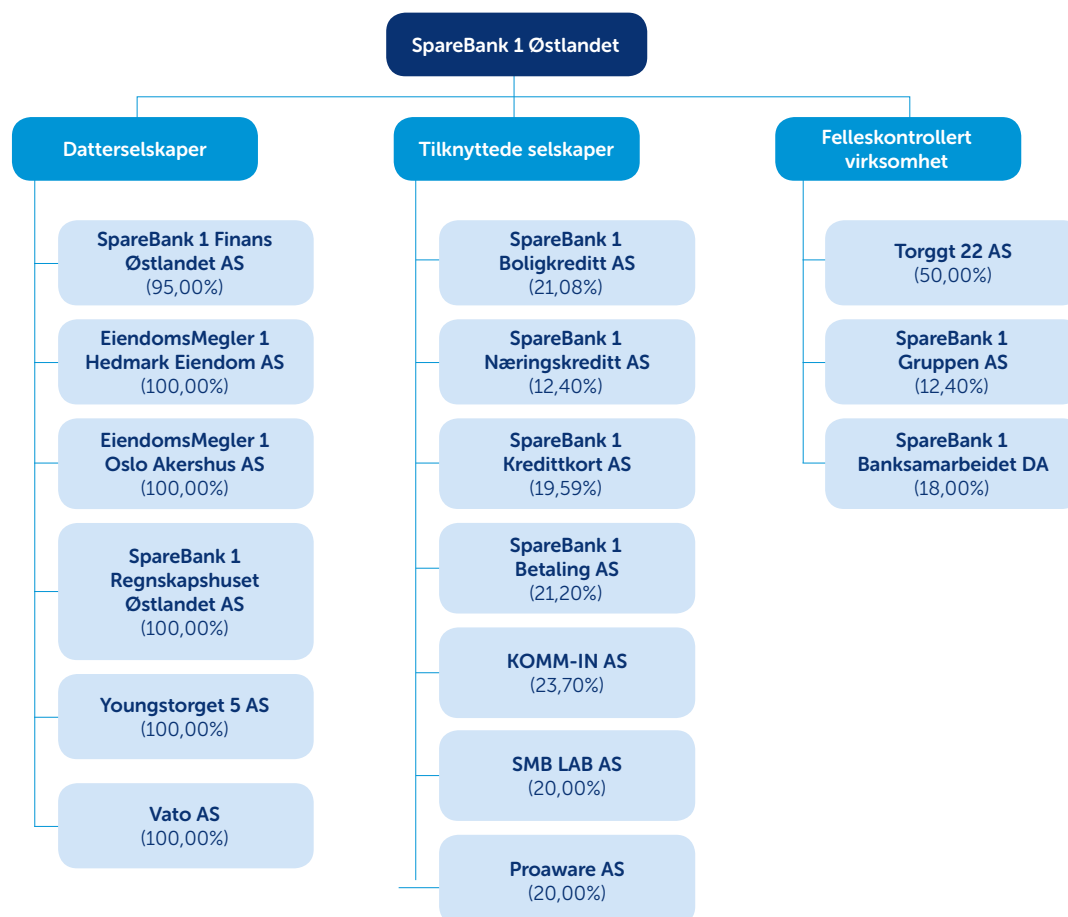
Sikkerhetsstilte eiendeler, samt mottatte sikkerheter i forhold til sum eiendeler og mottatte sikkerheter, utgjør 26 prosent for det regulatoriske konsernet. For morbanken er tilsvarende forholdstall 1 prosent. Det vises til vedlegg for mer informasjon om sikkerhetsstillelse av eiendeler. For mer informasjon om OMF-utstedelser vises det til kredittforetakenes finansielle rapporter.

4 Konsernet

4.1 Konsernstruktur

Selskapene som inngår i konsernet SpareBank 1 Østlandet fremgår av figuren nedenfor.

Figur 4.1: Konsernstruktur

SpareBank 1 Østlandet er morbanken i konsernet og er den ledende leverandøren av finansielle tjenester til personer, bedrifter og offentlig sektor i Hedmark, samt en utfordrer innenfor det samme tjenestespekteret i Oslo og Akershus. Banken har også etablert kontorer på Gjøvik og Lillehammer i Oppland.

SpareBank 1 Finans Østlandet AS selger leasingprodukter og salgspantfinansiering med hele Østlandet som sitt primære markedsområde. Morbanken, SpareBank 1 Ringerike-Hadeland gjennom sin eierposisjon, og kapitalvareleverandører er i tillegg til internett de viktigste distribusjonskanalene for selskapet.

EiendomsMegler 1 Hedmark Eiendom AS er Hedmarks ledende eiendomsmeglervirksomhet og er representert på de mest sentrale deler i fylket, samt på Gjøvik i Oppland.

EiendomsMegler 1 Oslo Akershus AS er konsernets eiendomsmeglervirksomhet i Oslo og Akershus.

SpareBank 1 Regnskapshuset Østlandet AS er en del av SpareBank 1 Regnskapshuset sin satsning for å bli en av Norges ledende aktører i regnskapsbransjen. SpareBank 1-bankene skal, i tråd med alliansens sterke tradisjon, bygge opp en nasjonal regnskapsvirksomhet basert på regionalt eierskap og nærhet til markedet.

Youngstorget 5 AS eier morbankens kontorbygg på Youngstorget i Oslo.

Vato AS eier enkelte av konsernets kontorbygg i Hedmark.

SpareBank 1 Boligkreditt AS er alliansebankenes felles boligkredittforetak.

SpareBank 1 Næringskreditt AS er alliansebankenes felles næringskredittforetak.

SpareBank 1 Kredittkort AS er alliansebankenes felles kredittkortselskap.

SpareBank 1 Betaling AS er alliansebankenes felles mobilbetalingsselskap som er deleier i Vipps.

Komm-Inn AS er et investerings- og kommersialiserings-selskap med base i industrien i Innlandet.

SMB LAB AS utvikler og formidler finansielle tjenester til små og mellomstore bedrifter og er eid av bankene i SpareBank 1-alliansen.

Proaware AS utvikler IT-løsninger innenfor governance, risiko og compliance og er eid av de fleste bankene i SpareBank 1-alliansen, samt SpareBank 1 Gruppen.

Torggt 22 AS eier et kontorbygg på Hamar.

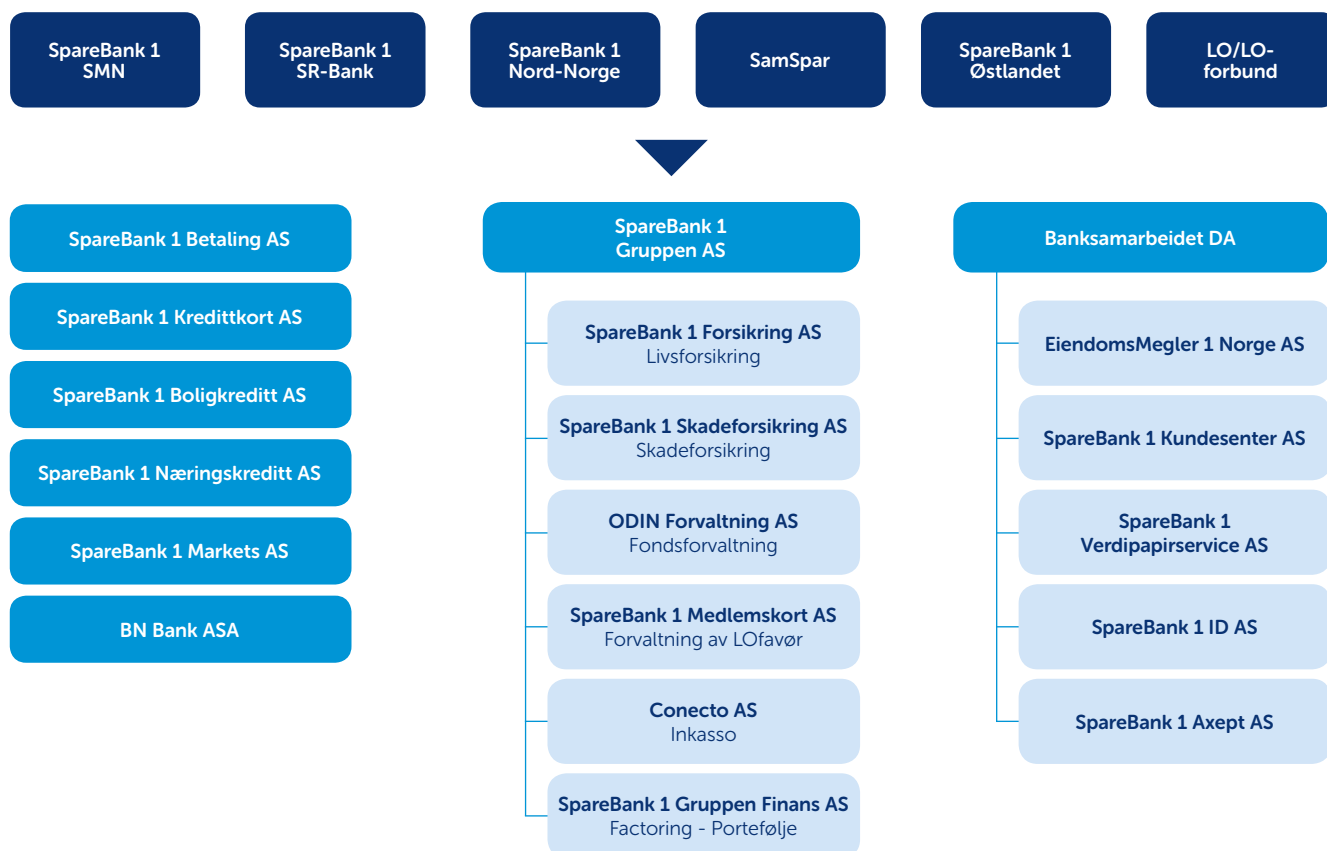
SpareBank 1 Gruppen AS og SpareBank 1 Banksamarbeidet DA

SpareBank 1-alliansens formål er å anskaffe og levere konkurransedyktige finansielle produkter og tjenester, samt å ta ut stordriftsfordeler i form av lavere kostnader og/eller høyere kvalitet. Alliansen bidrar på den måten til at privatpersoner og bedrifter opplever lokal forankring, dyktighet og en enklere hverdag. Videre skal alliansen bidra til å sikre bankens verdiskapning til glede for vår region.

SpareBank 1-bankene driver alliansesamarbeidet, samt utvikling og drift av produkter gjennom SpareBank 1 Banksamarbeidet DA og SpareBank 1 Gruppen AS. Mens SpareBank 1 Gruppen er en produktleverandør primært innenfor forsikring, har SpareBank 1 Banksamarbeidet ansvaret for samarbeidsprosessene i SpareBank 1-alliansen, der teknologi, merkevare, kompetanse, felles prosesser/beste praksis og innkjøp står sentralt.

SpareBank 1-bankene deltar i stor utstrekning i felles utviklingsarbeid.

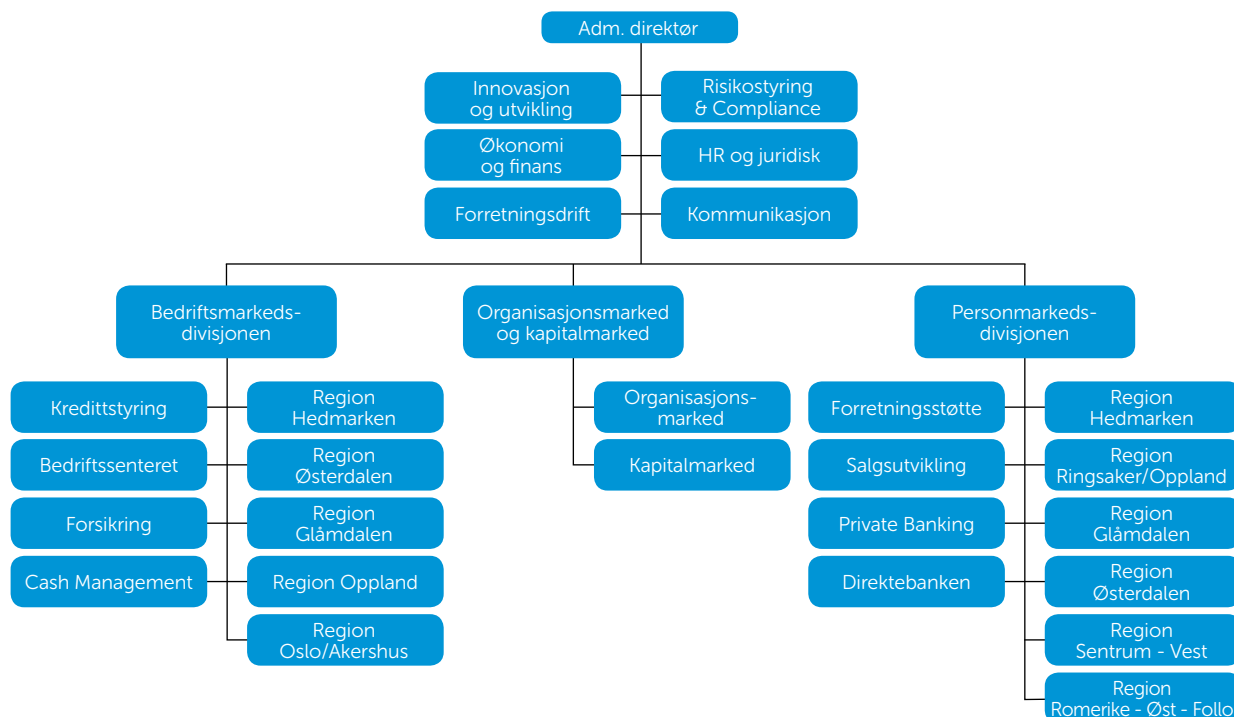
Figur 4.2: SpareBank 1-alliansen

4.2 Organisasjonskart

Morbanken SpareBank 1 Østlandet er per 31.12.2017 organisert slik det fremgår av figuren nedenfor.

Figur 4.3: Organisasjonskart

4.3 Risiko- og kapitalstyring

4.3.1 Formål

Risiko- og kapitalstyringen i konsernet skal støtte opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse, og bidra til opprettholdelse av ønsket risikoprofil. Risiko- og kapitalstyringen skal videre bidra til å sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Dette skal oppnås gjennom:

- En tydelig bedriftskultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risiko- og kapitalstyring.
- En god forståelse av hvilke risikoer som driver inntjeningen.
- Å tilstrebe god kapitalanvendelse innenfor vedtatt forretningsstrategi.
- Å unngå at uventede enkelthendelser skader konsernets finansielle stilling i alvorlig grad.

Konsernet skal ha en moderat til lav risikoprofil. Rammeverket for fastsettelse av konsernets risikoprofil skal gi en helhetlig og balansert oversikt over den risiko virksomheten er eksponert for og består av utsagn som definerer konsernets risikovilje innenfor vesentlige risikoområder. Risikovilje defineres som ønsket risikoeksponering-/profil ut fra et inntjenings- og tapsperspektiv.

Basert på utsagnene som definerer konsernets risikovilje kvantifiseres risikoprofilen gjennom fastsettelse av måleindikatorer for konsernets risikovilje og risikoevne. Risikoevne defineres som maksimal risikoeksponering før konsernet kommer i konflikt med myndighetskrav eller tvinges til å gjennomføre uønskede tiltak, herunder uønsket endring i strategi eller forretningsmodell.

Målsatt risikoprofil skal reflekteres i øvrige deler av rammeverket for risikostyring, herunder for eksempel ved fastsettelse av fullmakter og rammer for operativ styring.

4.3.2 Styrings- og kontrollstruktur

Styring og kontroll omfatter alle prosesser og kontrolltiltak som er iverksatt av konsernets ledelse for å sikre en effektiv forretningsdrift og gjennomføring av konsernets strategier. I prosessen for risikostyring er bedriftskulturen grunnmuren som de andre elementene bygger på. Bedriftskulturen omfatter ledelsesfilosofi, lederstil, styringsprinsipper og menneskene i organisasjonen med deres individuelle egenskaper som integritet, verdigrunnlag og etiske holdninger. God bedriftskultur er viktig da det motsatte vanskelig kan kompenseres med andre kontroll- og styringstiltak. Derfor er det etablert et tydelig verdigrunnlag og etiske retningslinjer som er tydelig kommunisert i hele organisasjonen. Retningslinjene gir informasjon om de forventninger som stilles til den enkelte ansatte når det gjelder integritet, etisk adferd og kompetanse.

Ved rekruttering av nye medarbeidere er faglig og personlig egnethet i forhold til den stillingen som skal besettes en forutsetning.

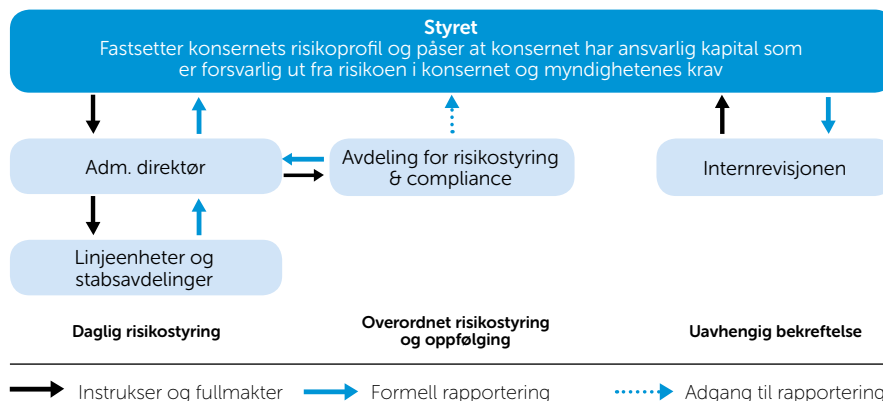
Alle konsernets forretningsområder og stabsfunksjoner er representert i konsernledelsen. For alle nøkkelområder i konsernet skal det være etablert tydelige ansvarsforhold.

4.3.3 Sentrale roller og ansvarsområder

Konsernet legger vekt på en kontroll- og styringsstruktur som fremmer målrettet og uavhengig styring og kontroll. Ansvaret

for styring av risiko er derfor delt mellom ulike roller i henhold til figuren nedenfor.

Figur 4.4: Roller og ansvar i risikostyringsprosessen

Styret har ansvaret for å påse at konsernet har en ansvarlig kapital som er forsvarlig ut fra strategisk målbilde, vedtatt risikoprofil og myndighetspålagte krav. Styret fastsetter de overordnede målsettingene relatert til risikoprofil og avkastning. Styret fastlegger videre overordnede rammer, fullmakter og retningslinjer for risiko- og kapitalstyringen i konsernet, samt etiske retningslinjer som skal bidra til høy etisk standard. Videre skal styret påse at ledelsen sørger for en hensiktsmessig og effektiv risikostyringsprosess i samsvar med lover, forskrifter, vedtekter og prinsipper beskrevet i dette dokument, samt fastsette beredskaps- og kontinuitetsplaner for å sikre at driften kan videreføres og tap begrenses ved vesentlige uforutsette hendelser.

Styrets arbeid er nedfelt i en årsplan som oppdateres årlig. Dette sikrer at styret har tilstrekkelig tid til og fokus på sentrale oppgaver.

Styret har egne utvalg for risikostyring, revisjon og godtgjøring. Risikoutvalget er et forberedende organ for styret i saker som vedrører konsernets risikostyring og internkontroll, mens revisjonsutvalget forbereder saker som vedrører finansiell informasjon og internkontroll knyttet til denne. Utvalgene består av de samme tre medlemmene utgått av styret, men utvalgene har ikke samme leder. Godtgjøringsutvalget skal tilsvarende bistå styret i dets arbeid med ansettelsesvilkår for administrerende direktør, samt når det gjelder hovedprinsipper og strategi for kompensasjon av det øverste ledersjikt i konsernet. Godtgjøringsutvalget består av tre styremedlemmer.

Administrerende direktør har ansvaret for den overordnede risikostyringen. Det betyr at administrerende direktør er ansvarlig for at det implementeres effektive risikostyrings-systemer i konsernet og at risikoeksponeringen overvåkes. Administrerende direktør er videre ansvarlig for delegering av fullmakter og rapportering til styret.

Forretningsdivisjoner og stabsenheter har ansvaret for risikostyringen innenfor sitt ansvarsområde. Det innebærer at lederne skal sørge for at det etableres og gjennomføres forsvarlig risikostyring og sørge for at denne utføres i samsvar med styringsdokumenter, fullmakter, rutiner og instruksjer.

Avdeling for risikostyring og compliance er organisert uavhengig av linje- og stabsenhetene og rapporterer direkte til administrerende direktør. I tillegg har avdelingen adgang til å rapporterte direkte til styret. Avdelingen er ansvarlig for uavhengig oppfølging og rapportering av risikobildet og følger opp at konsernet etterlever gjeldende lover og forskrifter. Avdelingen er todelt og består av avdeling for risikostyring og avdeling for compliance. Avdeling for risikostyring har videre ansvaret for videreutvikling av rammeverket for risikostyring, inkludert risikomodeller og risikostyrings-systemer, mens avdeling for compliance har ansvaret for videreutvikling av rammeverket for compliance.

I datterselskapene skal det være utpekt en person som skal samarbeide med avdeling for risikostyring og compliance og ivareta risikoansvaret i det respektive datterselskap.

Internrevisjonen er styrets redskap for å påse at risikostyringen er målrettet, effektiv og fungerer som forutsatt.

4.3.4 Beslutningsstrukturer

Følgende utvalg er etablert innenfor risikostyringsområdet for å bistå administrerende direktør med beslutningsgrunnlag og oppfølging:

- Risiko- og balansestyringskomiteen.
- Kredittutvalg for bedriftsmarkedsdivisjonen.

Risiko- og balansestyringskomiteen er et rådgivende organ for administrerende direktør og er bredt sammensatt med sentrale ledere fra avdeling for risikostyring og compliance, økonomi- og finansavdelingen og forretningsområdene.

Internrevisjonen kan tiltre som observatør ved behandling av årsrapport for validering. Risiko- og balansestyringskomiteen ledes av administrerende direktør.

Overordnet skal risiko- og balansestyringskomiteen vurdere konsekvensen av ulike scenariers effekt på lønnsomhet, soliditet, finansiering og likviditet, som grunnlag for strategiske diskusjoner om vekstmål for innskudd og utlån, utbyttestrategier med videre. Risiko- og balansestyringskomiteen skal videre:

- Følge opp konsernets risikoprofil og kapitaldeknings-situasjon og foreslå korrigerende tiltak ved behov.
- Behandle og anbefale endringer i risikobaserte styringsdokumenter.
- Behandle og anbefale endringer i eier- og kapitalstyringsrammeverk, kapitalmål og kapitalplan.
- Behandle vesentlige forhold av betydning for konsernets balansestyring.
- Validere risikostyringssystemene.
- Vurdere og anbefale nye risikomodeller.

Kredittutvalget for bedriftsmarkedsdivisjonen er et rådgivende organ for administrerende direktør ved kredittbeslutninger under administrerende direktørs fullmakter og skal:

- Vurdere lånesøknadene i henhold til gjeldende styringsdokumenter, bevilgningsreglement og kredittbehandlingsrutiner.
- Avdekke risiko i den enkelte søknad, inkludert en selvstendig vurdering av kredittrisiko.

Kredittutvalget er sammensatt av administrerende direktør, konserndirektør bedriftsmarked, kredittsjef for bedriftsmarkedet og assisterende banksjef kredittstyring for bedriftsmarkedet. Regionbanksjef og saksbehandler deltar i behandling av sine saker.

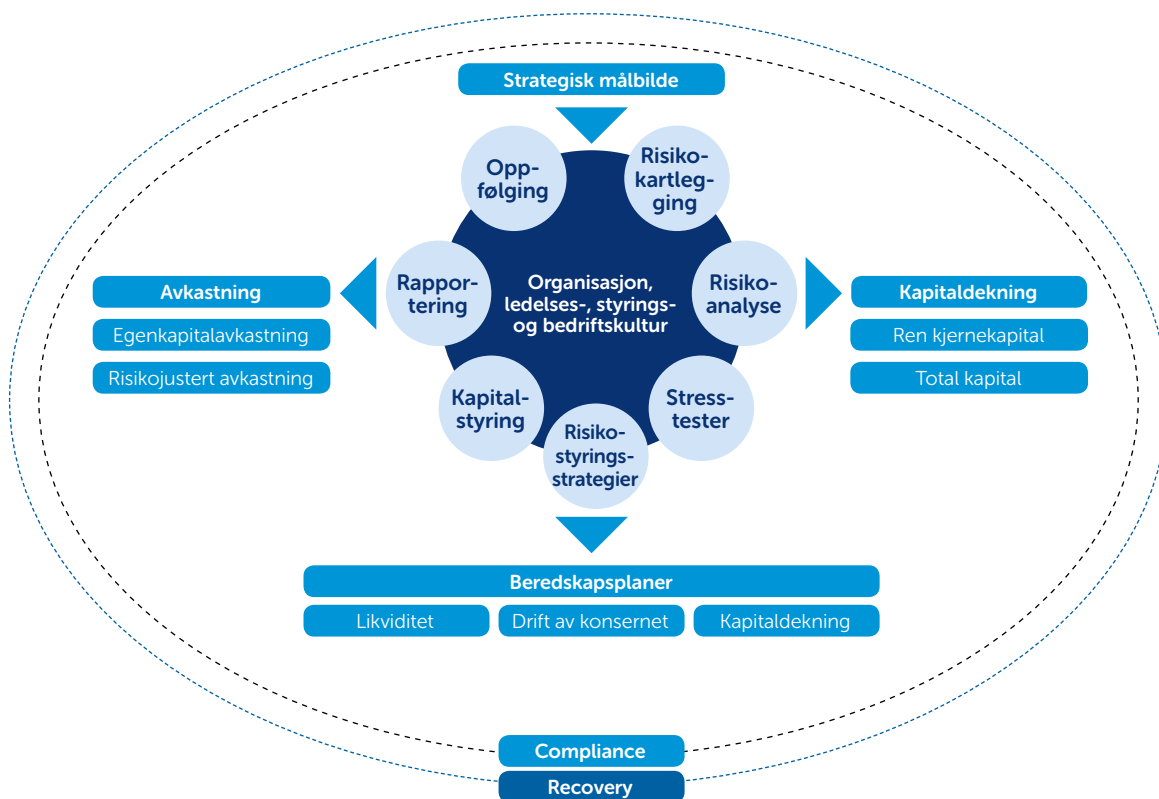
4.3.5 Rammeverk for risiko- og kapitalstyring

For å sikre en effektiv og hensiktsmessig prosess for risiko- og kapitalstyring skal rammeverket baseres på de elementer som reflekterer måten styret og ledelsen styrer konsernet på:

- Strategisk målbylde
- Organisering og bedriftskultur
- Risikokartlegging
- Risikoanalyse
- Stresstester
- Risikostrategier
- Kapitalstyring, inkludert avkastnings- og soliditetsmålsettinger
- Rapportering
- Oppfølging
- Beredskapsplaner
- Compliance
- Gjenoppretingsplaner

Sammenhengen mellom de enkelte elementene kan oppsummeres som i figuren nedenfor.

Figur 4.5: Rammeverk for risiko- og kapitalstyring

4.3.5.1 Strategisk målbilde og ønsket risikoprofil

Risiko- og kapitalstyringen skal ta utgangspunkt i konsernets strategiske målsettinger uttrykt i konsernstrategien og ønsket risikoprofil slik denne profilen er fastsatt i konsernets overordnede risikostrategi og policy for risiko- og kapitalstyring.

4.3.5.2 Risikoidentifikasjon

For å kunne realisere det strategiske målbildet og ønsket risikoprofil skal styret og ledelsen kjenne risikobildet. Risikoidentifikasjonsprosessen skal være framoverskuende og være en integrert del av strategiprosessen. Prosessen skal dekke alle vesentlige risikoer konsernet står overfor og skal gjennomføres minimum en gang per år eller oftere når særlige forhold tilsier det.

4.3.5.3 Risikoanalyse

Risikoanalysen skal danne grunnlag for hvordan konsernet forstår og styrer risikoene. Det betyr blant annet at:

- Vesentlige risikoer i størst mulig grad skal kvantifiseres hvor metoder og modeller for kvantifisering er basert på anerkjente metoder for måling av risiko.
- Det skal foretas en vurdering og dokumentasjon av de kontrolltiltak som er etablert og om disse tiltakene er forsvarlig ivarettatt.
- Det for vesentlige risikoer skal utarbeides en risikoprofil som i størst mulig grad skal kvantifiseres.

4.3.5.4 Stresstester

Stresstester er viktige verktøy for å vise hvordan negative hendelser påvirker resultat, balanse, kapitaldekning og likviditet. Stresstester skal inngå som et viktig element i konsernets framskrivning av finansiell utvikling, herunder også framskrivninger knyttet til et alvorlig, men ikke usannsynlig økonomisk tilbakeslag. Stresstester skal gjennomføres minimum årlig, og benyttes i kapitalvurderingsprosessen og ved vedlikehold av konsernets gjenopprettingsplan.

4.3.5.5 Risikostrategier

Det skal foreligge en overordnet risikostrategi og risikostrategier knyttet til alle vesentlige risikoområder, samt tilsvarende overordnet policy for risiko- og kapitalstyring og policyer knyttet til alle vesentlige risikoområder.

Overordnet risikostrategi er styrets instrument for fastsettelse og oppfølging av konsernets risikotoleranse. Med fastsatt risikoprofil defineres måleindikatorer for den enkelte risiko, med grenseverdier for konsernets risikovilje og -evne. Overordnet risikostrategi skal baseres på overordnede målsettinger i forretningsstrategien, men også gi føringer til denne. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

Policy for risiko- og kapitalstyring er konsernets interne rammeverk for styring og kontroll. Policyen gir føringer for konsernets overordnede holdninger og prinsipper til risikostyring og skal sikre at konsernet etablerer og

vedlikeholder en effektiv og hensiktsmessig risikostyringsprosess. Videre skal dokumentet sørge for at rammeverket tilfredsstillende eksterne krav og forventninger til god risikostyring. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

De underliggende risikostrategiene og -policyene er styrets instrumenter for fastsettelse av ønsket risikoprofil innenfor ulike risikoområder og skal sikre at man styrer risikoene i tråd med denne. De ulike risikostrategiene skal gjenspeile overordnede mål og strategier gitt gjennom overordnet risikostrategi og konsernets forretningsstrategi, og skal stå i forhold til konsernets risikoevne og -vilje. De underliggende risikostrategiene og -policyene fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

4.3.5.6 Kapitalstyring

Konsernet skal ha en kapitalstyring som bidrar til:

- Effektiv kapitalanskaffelse og -anvendelse i forhold til strategisk målbilde og vedtatt forretningsstrategi.
- Tilfredsstillende egenkapitalavkastning.
- Tilfredsstillende ren kjernekapitaldekning ut fra ønsket risikoprofil og myndighetsfastsatte krav.
- Konkurransedyktige vilkår, og langsiktig god tilgang på innlån i kapitalmarkedene.
- Utnyttelse av vekstmuligheter i det til enhver tid definerte markedsområde.

På grunnlag av det strategiske målbildet og resultatet av kapitalvurderingsprosessen skal det årlig utarbeides en kapitalplan. Det skal som et minimum benyttes to ulike framskrivninger av konsernets finansielle utvikling for de neste tre årene. Framskrivningene skal ta hensyn til forventet utvikling i perioden, samt en situasjon med alvorlige, men ikke usannsynlig økonomiske tilbakeslag.

Med grunnlag i framskrivningene skal styret og ledelsen foreta en samlet vurdering av om kapitalnivået er tilstrekkelig og tilpasset konsernets risikoprofil og strategiske målbilde.

Konsernets målsettinger om ren kjerne- og totalkapitaldekning skal sikre tilstrekkelig kapital til å oppfylle myndighetspålagte kapitalkrav og ivareta vernet av konsernets kreditorer.

4.3.5.7 Rapportering

Risikorapporteringen har som formål å sikre at alle organisasjonsnivåer har tilgang på tilstrekkelig og pålitelig risikorapportering. Dette skal sikre oversikt over aktuell risikoeksponering og eventuelle svakheter i risikostyringsprosessen. Rapporteringen skal danne grunnlaget for den videre oppfølging og overvåking av risikoeksponeringen og risikostyringsprosessen i konsernet.

4.3.5.8 Oppfølging og overvåking

Den løpende risikoeksponering skal overvåkes. Alle ledere er ansvarlige for den daglige risikostyringen innenfor eget ansvarsområde og derigjennom kapitalbruken innenfor

eget ansvarsområde, og skal påse at risikoeksponeringen er innenfor besluttede rammer.

Den overordnede risikoeksponering og risikoutvikling følges opp gjennom periodiske risikorapporter til styret og ledelsen. Overordnet risikoovervåking og rapportering foretas av avdeling for risikostyring. Formålet med oppfølgingen er videre å vurdere hvor effektiv prosessen for risikostyring er over tid, og sikre at nødvendige handlinger eller endringer blir gjennomført.

Konsernet har etablert indikatorer med grenseverdier for oppfølging og overvåking. På denne måten sikres tidsriktige vurderinger av behov for eskalering ved negativ utvikling i én eller flere indikatorer.

4.3.5.9 Compliance

Det skal finnes prosesser som sikrer etterlevelse av gjeldende lover og forskrifter, slik at konsernet ikke påføres sanksjoner eller annet økonomisk tap som følge av brudd på disse. Dette skal skje gjennom:

- Et tydelig verdigrunnlag og etiske retningslinjer som er tydelig kommunisert og forstått i organisasjonen.
- Retningslinjer og rutiner for å fange opp, kommunisere og implementere endringer i lover og forskrifter.
- Retningslinjer og rutiner for å følge opp og rapportere etterlevelsen av lovene/forskriftene.

4.3.5.10 Beredskapsplaner

Konsernets kjernevirksomhet er å ta risiko. Dette vil over tid kunne påføre bankene større uventede tap, på tross av gode risikostyringssystemer og prosesser. En slik situasjon vil kunne medføre alvorlig press på kapitaldekning, likviditet og drift. Konsernet skal derfor ha beredskapsplaner på nevnte områder.

4.3.5.11 Gjenopprettingsplan

I tillegg til ordinære beredskapsplaner skal det finnes en egen gjenopprettingsplan som angir konkrete og gjennomførbare tiltak for håndtering av finansielle krisesituasjoner.

Gjenopprettingsplanen skal ikke forutsi finansielle kriser, men identifisere og vurdere konsernets muligheter for å gjenopprette finansiell styrke og levedyktighet i situasjoner der konsernet er satt under et hardt finansielt press.

4.4 Godtgjørelsesordninger

SpareBank 1 Østlandets godtgjørelse til ledende ansatte er i henhold til de regler og retningslinjer som er fastsatt gjennom «Forskrift om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningselskap for verdipapirfond».

Ledende ansatte med videre som faller inn under forskriftens definisjon mottar godtgjørelse i form av fast lønn. De er medlemmer i bankens ordinære

innskuddspensjonsordning. For de som var medlem av ytelsespensjonsordningen på det tidspunktet medlemmene ble flyttet over til innskuddspensjonsordning, ytes det kompensasjon for overgang fra ytelsespensjon til innskuddspensjon etter de samme generelle regler som for øvrige ansatte.

Det er ikke etablert ordninger med variable lønnslementer eller andre særskilte administrative ordninger for denne gruppen medarbeidere. Imidlertid kan ledende ansatte motta engangstillegg begrenset oppad til én månedslønn – basert på de samme kriterier og innenfor de samme rammer som øvrige ansatte.

I 2017 ble det med begrunnelse i særskilt stor arbeidsbelastning over lang tid knyttet til fusjonsprosessen gitt engangstillegg på mellom 20 000 til 144 000 kroner til 12 medarbeidere i kategorien «ledende ansatte», slik dette er definert i forhold til godtgjørelsesforskriften. Gjennomsnittlig størrelse på engangstillegg overfor medarbeidere i denne gruppen var ca. 63 000 kroner, og i alle tilfeller innenfor en ramme på én månedslønn.

Det er ingen form for bonusordninger i morbanken, herunder heller ingen forpliktelser om vurdering av bonus overfor administrerende direktør eller styreleder.

Det er ingen incentivordninger eller forpliktelser knyttet til aksjeverdi basert godtgjørelse til fordel for ansatte eller tillitsvalgte.

I tilknytning til notering av bankens egenkapitalbevis på Oslo Børs tok ledende ansatte del i det generelle tilbudet til alle ansatte om å kunne kjøpe egenkapitalbevis for pålydende inntil 125 000 kroner med en rabatt på 20 prosent og en bindingstid på 2 år.

Lønnsvilkårene vurderes gjennom årlige prosesser på slutten av året, og eventuelle endringer gis normalt med virkning fra 1. januar påfølgende år. Vurderingene skjer med utgangspunkt i bankens godtgjøringsordning og beskrevne prosesser.

Administrerende direktørs vurderinger og forslag til rammer og forutsetninger for endringer for medlemmer i bankens ledergruppe legges frem for Godtgjøringsutvalget for eventuelle innspill og kommentarer før administrerende direktørs beslutning.

Godtgjøringsutvalget får en tilsvarende orientering om de vurderinger som gjøres omkring lønnsvilkår for administrerende direktører i bankens datterselskaper, og har derigjennom anledning til å fremme eventuelle kommentarer før det fattes beslutninger i datterselskapenes styre. Administrerende direktørs vilkår fastsettes av styret etter innstilling fra Godtgjøringsutvalget. Administrerende direktør har en avtale om mulig førtidspensjonering fra 62 år. Dersom styret beslutter fratredelse, utbetaler selskapet en årlig førtidspensjon som utgjør

70 prosent av gjeldende fastlønn ved fratredelse. Dersom administrerende direktør ønsker å fratre i perioden fra 62 til 67 år, utbetaler selskapet en årlig førtidspensjon som utgjør 60 prosent av gjeldende fastlønn ved fratredelse.

4.5 Sentrale risikogrupper

Konsernet eksponeres for en rekke ulike typer risiko hvor de viktigste risikogrupperne er:

- **Kredittrisiko** er risikoen for tap som følge av kunders eller andre motparters manglende evne og/eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser.
- **Konsentrasjonsrisiko** er risikoen for tap som følge av opphopning av eksponeringer mot kunde, bransje og/eller geografiske områder.
- **Markedsrisiko** er risikoen for tap som følge av endringer i observerbare markedscurser som renter, aksjekurser og valutakurser.
- **Operasjonell risiko** er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser.
- **Likviditetsrisiko** er risikoen for ikke å være i stand til å innfri forpliktelser eller ikke evne å finansiere eiendeler, herunder ønsket vekst, uten vesentlig økte kostnader.
- **Eierisiko** er risikoen for at konsernet blir påført et negativt resultat fra eierposter i strategisk eide selskap og/eller må tilføre ny egenkapital til disse selskaper.
- **Forretningsrisiko** er risikoen knyttet til uventede inntekts- og kostnadssvingninger fra andre forhold enn kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko.
- **Omdømmerisiko** er risikoen for svikt i inntjening og kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit i markedet, dvs. hos kunder, motparter, aksjemarkeder og myndigheter.
- **Strategisk risiko** er risikoen for tap som følge av feilslåtte strategiske satsninger.
- **Compliancerisiko** er risikoen for at konsernet pådrar seg offentlige sanksjoner, bøter, økonomisk tap eller svekket omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter eller myndighetsfastsatte retningslinjer.
- **Risikoen for uforsvarlig gjeldsoppbygging** er risikoen for at konsernets soliditet reduseres uforholdsmessig som følge av høy andel fremmedfinansiering og overdreven gjeldsoppbygging.

5 Kredittrisiko

Kredittrisiko er risikoen for tap som følge av kunders eller andre motparters manglende evne og/eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser. Banken påføres kredittrisiko hovedsakelig gjennom utlån til person- og bedriftsmarkeds kunder, men også gjennom andre eiendeler som banken holder kapital for. I sistnevnte gruppe faller garantier, ubenyttede trekkrettigheter, rentebærende verdipapirer, egenkapitalposisjoner og interbankplasseringer. Kredittrisiko omfatter også konsentrasjoner som oppstår som følge av store eksponeringer mot enkeltkunder, enkelt næringer, geografiske områder og vekst.

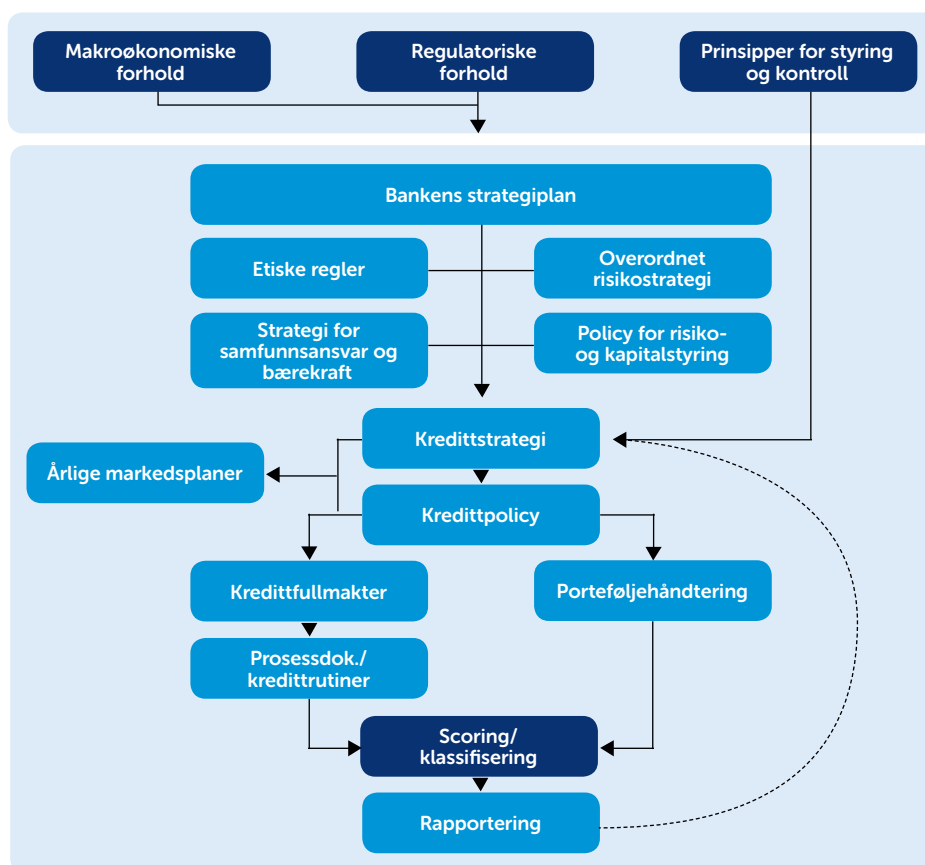
5.1 Styring og kontroll

Styring av kredittrisikoen i konsernet skal gjennomføres i tråd med krav og anbefalinger i:

- Finansforetaksloven
- CRR-/CRD IV-forskriften
- Kapitalkravsforskriften
- Finanstilsynets metodikk for risikobaserte tilsyn

Konsernet skal ha en kvalitet i kreditthåndverket og i utlånsporteføljen som bidrar til lave kredittap over tid. Figuren nedenfor viser strategier og prosedyrer som ligger til grunn for konsernets styring og kontroll av kredittrisiko i utlånsporteføljene.

Figur 5.1: Rammeverk for styring av kredittrisiko

5.1.1 Konsernets strategi

Strategien beskriver markedsmessige mål for finansieringsområdet og definerer bankens markedsområde. Strategidokumentet utgjør et viktig utgangspunkt for øvrige styrings- og plandokumenter på området.

5.1.2 Etsiske retningslinjer

De etiske retningslinjene fungerer som en rettesnor for konsernets virksomhet ved å definere hvilke etiske krav som stilles internt og hvordan konsernet skal forholde seg til andre interessenter.

5.1.3 Strategi for samfunnsansvar og bærekraft

Strategi for samfunnsansvar og bærekraft beskriver konsernets muligheter og utfordringer rundt samfunnsengasjement og bærekraft, samt hvordan dette spørsmålet håndteres.

5.1.4 Overordnet risikostrategi

Overordnet risikostrategi er som tidligere beskrevet styrets instrument for fastsettelse og oppfølging av konsernets risikotoleranse.

5.1.5 Policy for risiko- og kapitalstyring

Policy for risiko- og kapitalstyring er som tidligere beskrevet konsernets interne rammeverk for styring og kontroll.

5.1.6 Kredittstrategi

Kredittstrategien angir overordnede prinsipper for kredittgivning og risikoviljen i porteføljen. Gjennom fastsettelse av risikobaserte rammer knyttet til portefølje, delportefølje og enkeltkunde understøttes ønsket risikoprofil. Kredittstrategien danner grunnlaget for rapportering og oppfølging av den løpende risikoeksponeringen. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

5.1.7 Kredittpolicy

Kredittpolicyen beskriver ansvars- og rollefordeling, og fastsetter mer detaljerte kriterier for kredittvirksomheten. Policyen beskriver hva som er akseptabelt innenfor gitte områder i kredittvurderingen. Hensikten er å sikre at banken opptrer ensartet og i tråd med eksterne rammebetingelser, herunder lover og regler, og internt fastsatt risikoprofil. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig. Det foreligger separate policydokumenter for henholdsvis personmarkedet og bedriftsmarkedet.

5.1.8 Årlige markeds- og aktivitetsplaner

De årlige markeds- og aktivitetsplanene beskriver hvilke aktiviteter som skal gjennomføres det enkelte år. Disse skal bidra til at de markedsmessige, inntjeningsmessige og risikomessige målsettinger i henhold til bankens strategiplan og risikostراتيجier nås. Årlige markeds- og aktivitetsplaner fastsettes administrativt.

5.1.9 Bevilgningsreglement/kredittfullmakter

Styret delegerer kredittfullmakt til administrerende direktør og fastsetter bankens bevilgningsreglement. Kredittfullmaktene er

personlige og skal gjenspeile den enkeltes kompetanse. Kredittfullmaktene differensieres etter volum og risiko. Bevilgningsreglementet revideres ved behov, minimum årlig.

5.1.10 Prosessdokumentasjon/kredittrutiner

Dokumentasjonen regulerer ulike forhold knyttet til den løpende kredittgivning og engasjementsoppfølging, herunder rutiner for oppfølging av misligholdte engasjementer, vurdering av nedskrivningsbehov med videre. Dokumentasjonen utarbeides av kredittsjefer i samråd med forretningsdivisjonene. Dokumentene revideres løpende.

5.1.11 Risikoprising

Konsernet etterstreber riktig prising av kreditt risiko og har etablert prismodeller og kundelønnsomhetsmodeller basert på risikoklassifiseringssystemet.

5.1.12 Validering

Valideringsprosessen har til hensikt å etterprøve kreditt risikomodelle og konsernets IRB-system for å sikre at så vel modeller som etterlevelse og anvendelse av IRB-systemet har god kvalitet over tid. Prosessen og utarbeidelse av nødvendig rapportering gjennomføres av avdeling for risikostyring. Valideringsrapport behandles i risiko- og balansestyringskomiteen før administrerende direktør treffer beslutninger knyttet til relevante forhold som adresseres i rapporten. Styret orienteres om valideringsarbeidet og de beslutninger som treffes.

5.1.13 Stresstesting

Det gjennomføres periodiske stresstester av kredittporteføljen hvor utviklingen i kredittporteføljene stresses som følge av store, men ikke usannsynlige, negative endringer i rammebetingelser. Resultatet av slike analyser har til hensikt å si noe om i hvilken grad porteføljen eller deler av porteføljen tåler en unormal og kraftig svekkelse av forutsetningene, og således hvordan dette påvirker bankens risikobilde og soliditeten til banken.

5.1.14 Oppfølging av kreditt risiko/risikorapportering

Risikoeksponeringen innenfor kredittområdet følges opp ved hjelp av et porteføljestyresystem. Det vektlegges å følge opp risikofordelt portefølje og utviklingen i denne basert på bevegelser mellom risikoklasser, misligholds sannsynlighet, kapitalbehov, konsentrasjonsrisiko og risikojustert avkastning.

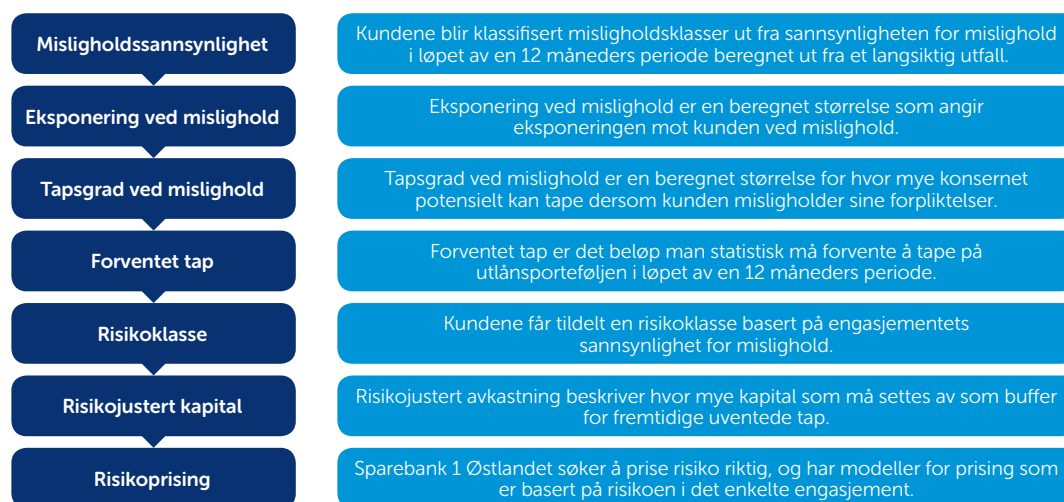
Avdeling for risikostyring følger opp risikoen i kredittporteføljen og rapporterer kvartalsvis til styret og bankens ledergruppe.

5.2 Kreditrisikomodeller og risikoklassifisering

SpareBank 1 Østlandet og SpareBank 1 Finans Østlandet benytter, sammen med de øvrige bankene og finansieringsselskapene i SpareBank 1-alliansen, felles modeller for beregning av kredittrisiko i innvilgelsesprosessen

og på porteføljenivå. Modellene er basert på statistiske beregninger. Morbanken benytter modellene både i intern rapportering og i kapitaldekningsberegningen. Modellene baserer seg i hovedsak på komponentene i figuren nedenfor.

Figur 5.2: Risikoklassifiseringssystemet

5.2.1 IRB-systemet

SpareBank 1 Østlandet har tillatelse til å bruke IRB-avansert metode for beregning av kapitalkrav for kredittrisiko for engasjementskategoriene foretak og massemarked. Tidligere Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus fikk tillatelse til å benytte IRB grunnleggende metode i henholdsvis februar 2012 og mai 2008, og tillatelse til å benytte avansert IRB-metode for foretak i februar 2015.

Dette innebærer at risikoparameterne misligholds sannsynlighet og konverteringsfaktor til bruk for å fastsette eksponering ved mislighold og tapsgrad ved mislighold blir beregnet ved hjelp av egne modeller. Misligholds sannsynlighet kalles heretter PD som er en forkortelse for Probability of Default.

Konverteringsfaktor forkortes heretter KF. Eksponering ved mislighold kalles heretter EAD som er en forkortelse for Exposure at Default. Tapsgrad ved mislighold kalles heretter LGD som er en forkortelse for Loss Given Default. Enkelte porteføljer er unntatt fra IRB-metoden og benytter standardmetoden, hvilket innebærer at det benyttes sjablongmessige risikovekter. Unntakene gjelder for stater/kommuner og institusjoner, hvor det er gitt permanent unntak, samt borettslag og foreninger/lag, hvor konsernet benytter standardmetoden.

Tabellen nedenfor beskriver konsernets metoder for å beregne minimumskravet til ansvarlig kapital for de ulike engasjementskategoriene og porteføljene.

Tabell 5.1: Godkjent metode for beregning av minimumskravet til ansvarlig kapital

Selskap	Portefølje	Regulatorisk metode
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Stater/kommuner	Standardmetoden
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Institusjoner	Standardmetoden
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Borettslag, lag og foreninger	Standardmetoden
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Foretak	IRB-Avansert
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Massemarked	IRB
SpareBank 1 Finans Østlandet AS	Leasing og salgspant	Standardmetoden
SpareBank 1 Kredittkort AS	Kredittkort	Standardmetoden
SpareBank 1 Boligkreditt AS	Massemarked	IRB
SpareBank 1 Næringskreditt AS	Foretak	Standardmetoden

5.2.2 Modeller benyttet i regulatorisk IRB-rapportering

I tabellen på nedenfor fremkommer hvilke modeller banken per 31.12.2017 benytter i regulatorisk IRB-rapportering.

Modellene er inndelt i personmarkeds kunder og bedriftsmarkeds kunder.

Tabell 5.2: Modeller benyttet i regulatorisk IRB-rapportering

Engasjements-kategori	Kundeselement	PD-modell	Scorekort	EAD-modell	LGD-modell
Massemarked – pant i bolig og fast eiendom (SMB og ikke SMB)	Alle personmarkeds kunder	PD-modell for PM	Scorekort bolig	EAD PM	LGD PM
	Alle personlig næringsdrivende som i banken er registrert med personnummer				
Øvrige massemarkeds kunder (SMB og ikke SMB)	Alle personmarkeds kunder		Scorekort øvrig	EAD PM	LGD PM
	Alle personlig næringsdrivende som i banken er registrert med personnummer				
Foretak	Alle foretak, unntatt segmentene nedenfor	PD-modell for BM	Inndeling i bransje-grupper og scorekort	EAD BM	LGD BM
	– Institusjoner og stater		Standardmetoden		
	– Borettslag				
	– Foreninger, lag og organisasjoner				

Internt benyttes det i tillegg en kontantstrømsmodell for beregning av PD for bedriftsmarkeds kunder innen bransjen utleie av næringseiendom. Modellen benyttes også til å beregne egne verdiestimer på objektene som skal finansieres. Konsernet vil i løpet av 2018 søke Finanstilsynet om tillatelse til å benytte modellen regulatorisk.

5.2.2.1 PD-modellen

PD er et uttrykk for hvor sannsynlig det er at en kunde går i mislighold i løpet av neste 12 måneder. Bankens definisjon av mislighold legger til grunn kapitalkravsforskriftens § 10-1 hvor det foreligger mislighold når ett eller flere av følgende kriteriene inntreffer:

- Overtrekk eller restanse over 90 dager, hvor restanse/ overtrekk har oversteget 1.000 kroner.
- Gjeldsordning, tvangsakkord, åpning av gjeldsforhandlinger eller melding om offentlig akkord.
- Konkurs, åpning av konkurs eller melding om konkurs.
- Konstatert tap eller individuell nedskrivning/tapsavsetning.

Banken benytter PD-modellene ved innvilgelse og ved månedlig reklassifisering av kundene. PD-modellene blir også brukt i prisfastsettelse, løpende rapportering og engasjements-oppfølgning. Basert på PD-estimatet tilordnes hver kunde en risikoklasse etter skalaen i tabellen nedenfor.

Tabell 5.3: Risikoklasser

PD	Risikoklasse
0 – 0,10%	A
0,10%	B
0,25%	C
0,50%	D
0,75%	E
1,25%	F
2,50%	G
5,00%	H
10,00%	I
Misligholdt	J
Nedskrevet	K

Tabellen nedenfor viser hvordan PD-modellen er bygget opp.

Tabell 5.4: Oppbygging av PD-modellen

Engasjements-kategori	Forklarings-variabler	Metode	Historikk og kalibrering	Regulatoriske krav
Foretak	Regnskap	Banken benytter en scorekort-modell basert på regresjonsanalyse, hvor historiske observasjoner benyttes til å predikere sannsynlighet for mislighold. Scorekortene er inndelt i ni bransjevarianter for å hensynta at forklaringsvariablene har ulik betydning for ulike bransjer. I tillegg kan kalibreringsnivået settes ulikt for ulike bransjer for å hensynta ulike historiske misligholdsnivå.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år Ved kalibrering av nivå benyttes en metode lik den myndighetsfastsatte for boliglån, men med andre parameterverdier. På denne måten tar banken hensyn til faktisk historisk misligholdsnivå ved predikering av fremtidig mislighold. Banken benytter inntil 7 års historikk ved kalibrering av nivå, i tillegg til å inkludere antatt misligholdsrate i en kraftig lavkonjunkturer. Modellen har et tak på PD for friske kunder, satt til 30 %.	Ingen kunder kan tildeles en PD lavere enn 0,03 %.
	Betalingshistorikk og annen adferdsinformasjon			
	Bransje			
	Alder			
Massemarked	Ligningsinformasjon	Banken benytter en scorekort-modell basert på regresjonsanalyse, hvor historiske observasjoner benyttes til å predikere sannsynlighet for mislighold. Scorekortene har to varianter; Boliglån og Øvrige lån, hvorav førstnevnte portefølje er den dominerende. Forklaringsvariablene vektet forskjellig i de to variantene. I tillegg kan kalibreringsnivået settes ulikt for ulike bransjer for å hensynta ulike historiske misligholdsnivå.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år Ved kalibrering av nivå benyttes en myndighetsfastsatt metode som tar hensyn til faktisk misligholdsrate i banken og en antatt misligholdsrate i en kraftig lavkonjunkturer. Modellen har et tak på PD for friske kunder, satt til 40 %.	Ingen boliglån-kunder kan tildeles en PD lavere enn 0,2 %.
	Likviditet og gjeld			
	Betalingshistorikk og annen adferdsinformasjon			
	Alder			

5.2.2.2 EAD-modellen

EAD-modellen estimerer kundens eksponeringen ved mislighold. EAD er eksponeringen på balansen med tillegg av eksponeringen utenfor balansen multiplisert med en KF-faktor. For kreditter angir KF-faktoren hvor stor del av ledig kredittramme som antas trukket opp ved mislighold. For

garantier angir KF-faktoren hvor stor andel av garantien som antas utbetalt ved et mislighold. Banken benytter EAD-modellen ved innvilgelse og ved månedlige reklassifiseringer av kundene. EAD-modellen blir også brukt i prisfastsettelse, løpende rapportering og engasjementsoppfølging. Tabellen nedenfor side viser hvordan EAD-modellen er bygget opp.

Tabell 5.5: Oppbygging av EAD-modellen

Engasjementskategori	Metode og forklaringsvariabler	Historikk og kalibrering	Regulatoriske krav
Foretak	Modell som tildeler konverteringsfaktor etter kontotype (garanti eller reskontro), scoretype og misligholdssannsynlighet.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år	Nivået på konverteringsfaktoren skal settes slik at det gir et anslag på trekkutnyttelse i økonomiske nedgangstider Konverteringsfaktor for garantier har en myndighetsfastsatt parameter på 100% for lånegarantier og 50% for kontrakts- og andre garantier.
Massemarked	Modell som tildeler konverteringsfaktor etter kontotype (garanti eller reskontro)	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år	Nivået på konverteringsfaktoren skal settes slik at det gir et anslag på trekkutnyttelse i økonomiske nedgangstider. Konverteringsfaktor for garantier har en myndighetsfastsatt parameter på 100% for lånegarantier og 50% for kontrakts- og andre garantier.

5.2.2.3 LGD-modellen

LGD angir hvor stor andel av bankens eksponering mot en kunde som forventes tapt dersom kunden går i mislighold. Banken benytter LGD-modellen ved innvilgelse og ved månedlige reklassifiseringer av kundene. LGD-modellen blir også brukt i prisfastsettelse, løpende rapportering og engasjementsoppfølging.

Sikkerheter er den dominerende forklaringsvariablen i LGD-

modellen. Å ha gode estimater på sikkerhetenes verdi er derfor avgjørende for kvaliteten i LGD-modellens estimater. Videre er det slik at LGD-estimatet skal ta hensyn til en framtidig kraftig lavkonjunktur, noe som betyr at sikkerhetenes verdi justeres ned med en reduksjonsfaktor.

Ut over sikkerhetsverdier benyttes estimater for tilfrisknings sannsynlighet, gjenvunnet andel av usikret engasjement og inndrivelseskostnader for å estimere LGD.

Tabell 5.6: Oppbygging av LGD-modellen

Engasjementskategori	Forklaringsvariabler	Metode	Historikk og kalibrering	Regulatoriske krav
Foretak	Sikkerheter Kundetype EK-andel EAD	Banken benytter en strukturell/ definisjonsmodell som estimerer LGD basert på delmodeller. Sikkerheter er den dominerende forklaringsvariabelen.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år LGD kalibreres gjennom parameterverdier i modellen	Banken er pålagt å inkludere en myndighetspålagt sikkerhetsmargin i sine LGD-estimerer.
Massemarked	Sikkerheter Produkt	Banken benytter en strukturell/ definisjonsmodell som estimerer LGD basert på delmodeller. Sikkerheter er den dominerende forklaringsvariabelen.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år LGD kalibreres gjennom parameterverdier i modellen	For boliglån er det satt et gulv på 20% for LGD på porteføljenivå.

5.2.3 Validering

Validering av bankens IRB-modeller er viktig for å sikre at modellenes estimerer er i tråd med den faktiske risikoen banken er eksponert for. Valideringen representerer derfor en viktig kvalitetssikring av bankens IRB-system. IRB-systemet etterprøves gjennom både kvantitativ- og kvalitativ validering i tråd med kapitalkravforskriftens § 16-2 og § 16-3.

Kvantitativ validering er en prosess som sikrer at bankens estimerer for PD, KF, EAD og LGD holder tilstrekkelig kvalitet. Den kvantitative valideringsprosessen omfatter en vurdering av:

- Datagrunnlaget som inngår i valideringen.
- Stabilitet i modellens estimerer over tid.
- Modellens evne til å rangere kunder.
- Modellens evne til å estimere riktig nivå.

Kvalitativ validering er en prosess som sikrer at modellene er tilpasset bankens porteføljer og at de utgjør en sentral bestanddel av bankens risikostyring og beslutningstaking. IRB-systemet omfatter også de modeller, arbeids- og beslutningsprosesser, kontrollmekanismer, IT-systemer og interne retningslinjer og rutiner som er knyttet til klassifisering og kvantifisering av kredittrisiko ved bruk av IRB-modeller.

Tabellen nedenfor viser de ulike vurderingene i den kvantitative valideringen. Parameterne nevnt ovenfor inngår i beregning av forventet tap, heretter kalt EL som er en forkortelse for *Expected Loss*, og banken validerer dette estimatet ved å se på forventet tap mot faktisk tap i perioden.

Tabell 5.7: Vurderinger i valideringen

	Egnethet og stabilitet	Rangeringsevne	Nivå
PD	Valideringen undersøker om populasjonen modellen anvendes på er tilnærmet lik modellens estimeringsgrunnlag. Dette ivaretas gjennom statistiske tester og kvalitative vurderinger av datagrunnlaget.	Tester modellens evne til å skille mellom kunder som går i mislighold og kunder som ikke går i mislighold. Til dette benytter banken både migreringsmatriser og statistiske analyser som for eksempel AUC	Kontrollerer at estimert nivå er robust, målt mot faktiske observasjoner av misligholdsraten. For å definere hva som er tilstrekkelig høyt beregnes et langsiktig utfall, basert på inntil syv års misligholds-historikk, og en antatt misligholdsrate i en lavkonjunktur.
EAD (KF)	Det gjennomføres en vurdering av om modellen er tilpasset kundegrunnlaget.	I motsetning til mislighold (PD) har ikke konverteringsfaktoren (KF) et binært utfall (mislighold eller ikke mislighold). Ved vurdering av rangeringsevnen til EAD-modellen ser vi derfor på om modellen klarer å skille mellom kunder med høy KF fra de med lav KF.	Gjennom valideringen kontrollerer vi at estimert nivå er robust, målt mot faktiske observasjoner ved mislighold.
LGD	Det gjennomføres en vurdering av om modellen kan anvendes på kundegrunnlaget.	Vurdering av rangeringsevne til LGD-modellen har samme tilnærming som EAD-modellen. Vi vurderer om LGD-modellen klarer å skille mellom misligholdskunder med høy tapsgrad fra de med lav tapsgrad, målt mot faktiske observasjoner	Estimerte verdier måles mot bankens historisk observerte verdier. Vurdering av om LGD-modellens estimerer er tilstrekkelig høye må ta hensyn til at estimert LGD skal være kalibrert mot en lavkonjunktur.

5.2.3.1 Roller i valideringen

Det er viktig at valideringen av kredittmodellene skjer med tilstrekkelig grad av uavhengighet. Uavhengighet oppnås gjennom følgende sentrale roller:

- Enheten som er ansvarlig for å utvikle kredittmodellen.
- Enheten som har ansvaret for validering av modellene og anvendelsen av disse.
- Internrevisjon.

SpareBank 1-alliansens kompetansesenter for kredittmodeller, heretter kalt KFK, utvikler nye modeller og videreutvikler eksisterende modeller på oppdrag fra bankene i alliansen. I tillegg bidrar KFK med faglig input til den kvantitative valideringen.

SpareBank 1 Østlandet, ved avdeling for risikostyring, har ansvaret for bankens kvalitative- og kvantitative validering. Banken utarbeider årlig en valideringsrapport som inkluderer alle modeller, porteføljer og delparametere. Her vurderes hver modell innenfor områdene egnethet, rangeringsevne og nivå. Det gjøres analyser på delporteføljer, for eksempel bransjer. Rapporten, som også omhandler kvalitativ validering, behandles av bankens risiko- og balansestyringskomite før den legges frem for konsernets styre.

I tillegg overvåkes utvikling i estimater og observasjoner løpende for å overvåke modellenes prestasjoner. Det gjennomføres analyser som har til hensikt å gi et tidlig varsel dersom en modell skulle tendere mot svakere prestasjoner, enten dette skyldes at modellen ikke lenger egner seg for den aktuelle porteføljen, om

rangeringsevnen skulle avta, eller om estimatene avviker for mye fra de faktiske observasjonene.

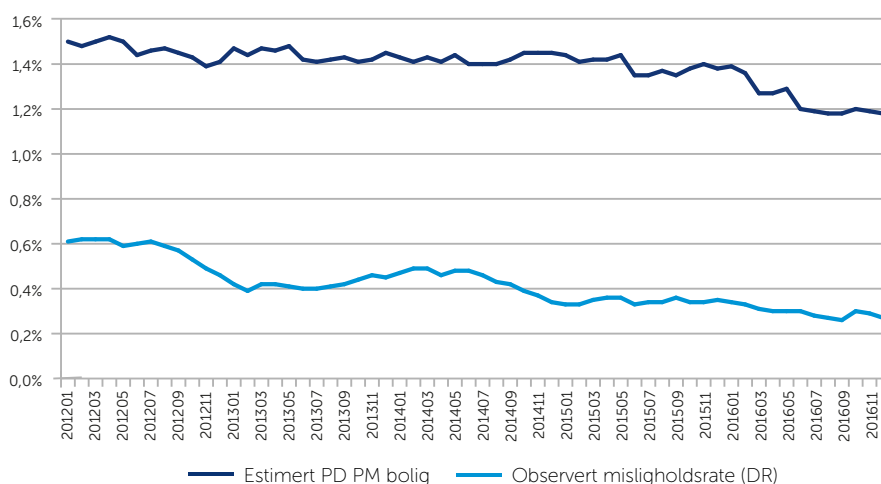
Internrevisjonen gjennomfører revisjoner for å sikre at IRB-systemet brukes og etterlevs i henhold til gjeldende regelverk og vilkårene i IRB-godkjenningen. Internrevisor skal regelmessig og minst årlig revidere systemet og bruken av det. Formålet med revisjonen er å gi styret og ledelsen en uavhengig og nøytral vurdering av valideringen av IRB-systemet og om systemet er godt integrert i banken og utgjør en sentral bestanddel av bankens risikostyrings- og beslutningsprosess.

5.2.3.2 Estimert og observert PD – nivå

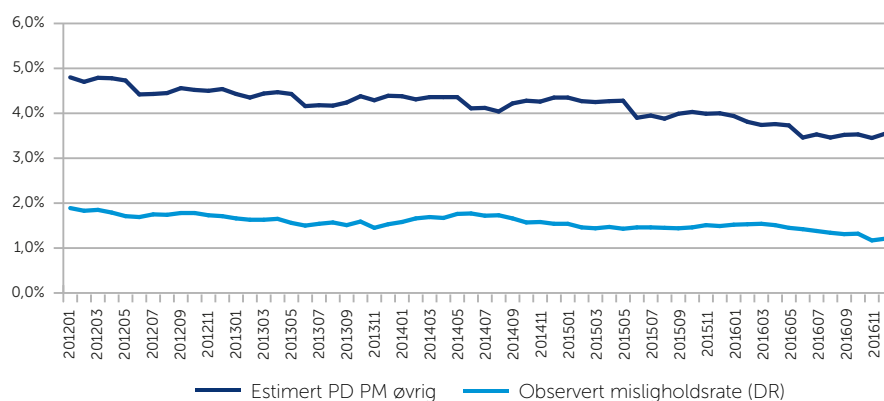
Figurene nedenfor viser rullerende faktisk observert gjennomsnittlig misligholdsrate, heretter kalt DR som er en forkortelse for *Default Rate*, hver måned mot estimert PD ved inngangen til valideringsperioden. Kategorisering i henholdsvis personmarked og bedriftsmarked gjøres i denne sammenheng på bakgrunn av scoringsmodell og ikke regulatorisk kategorisering.

Modellestimatene er en kombinasjon av stabile- og forventningsrette estimater. Dette skyldes at modellen bruker forklaringsvariabler som dels raskt fanger opp endringer i en kundes økonomiske situasjon, som for eksempel betalingsanmerkninger, og andre forklaringsvariabler som endres periodevis, for eksempel regnskaps- eller ligningsinformasjon. Dette resulterer i at faktisk observert DR ofte avviker fra estimert PD. I tillegg spiller kalibreringen av estimatene inn ved at det i kalibreringsmetodikken er tillagt et element for å justere mot mislighold i alvorlig lavkonjunktur.

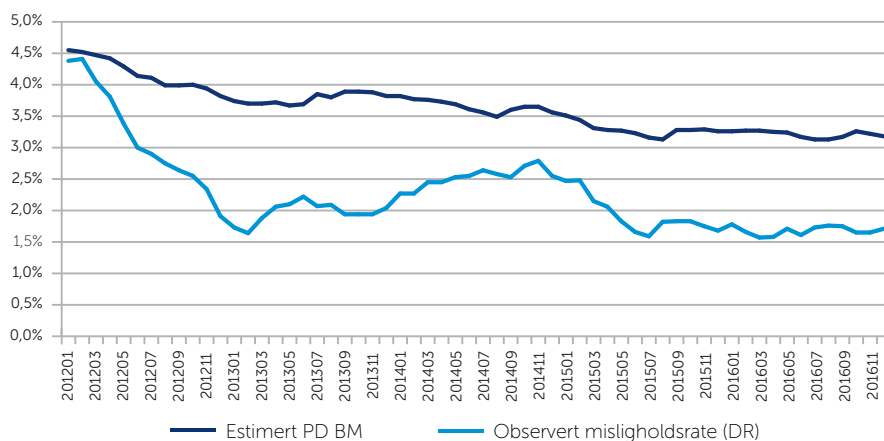
Figur 5.3: Estimert regulatorisk PD mot faktisk observert DR for personmarkedskunder med pant i bolig

Figur 5.4: Estimert regulatorisk PD mot faktisk observert DR for personmarkedskunder øvrig

Figur 5.5: Estimert regulatorisk PD mot faktisk observert DR for bedriftsmarkedskunder

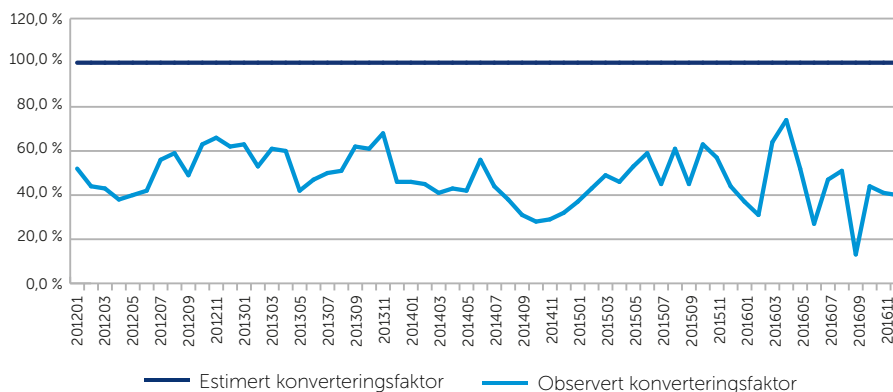
5.2.3.3 Estimert og observert EAD – nivå

Ubenyttede rammer for personmarkedskunder med pant i bolig har en KF på 1, hvilket innebærer at det legges til grunn full rammeutnyttelse på misligholdstidspunktet.

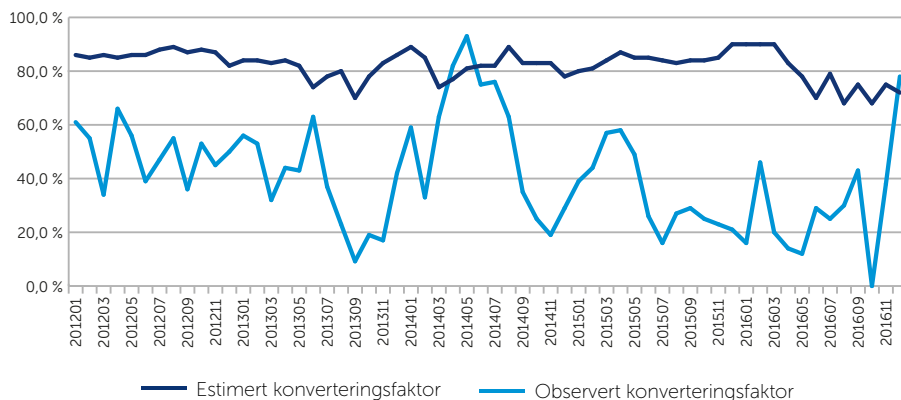
For bedriftsmarkedskunder benyttes en KF som varierer

mellom 60 og 90 prosent, avhengig av kundens PD. KF for garantier er myndighetsfastsatt til 100 prosent for lånegarantier og 50 prosent for kontrakts- og andre garantier.

Figur 5.6: Estimert og faktisk observert KF for personmarkedskunder med reskontro

Figur 5.7: Estimert og faktisk observert KF for bedriftsmarkedskunder med reskontro

5.2.3.4 Estimert og observert LGD – nivå

Valideringen tar utgangspunkt i LGD-nivået til misligholdte engasjement og ser dette nivået mot faktisk observert tap justert for engasjement som er blitt friske i perioden.

For foretaksporteføljen benyttes LGD modell for bedriftsmarkedskunder. Tabellen nedenfor viser at det

benyttes syv klasser for klassifisering av engasjementer i henhold til LGD. Klasse 1 gjelder for kunder med LGD på 10 prosent eller lavere. Dette er kunder med svært god sikkerhetsdekning etter reduksjonsfaktorer. Tilsvarende gir økende LGD-klasse fallende sikkerhetsdekning.

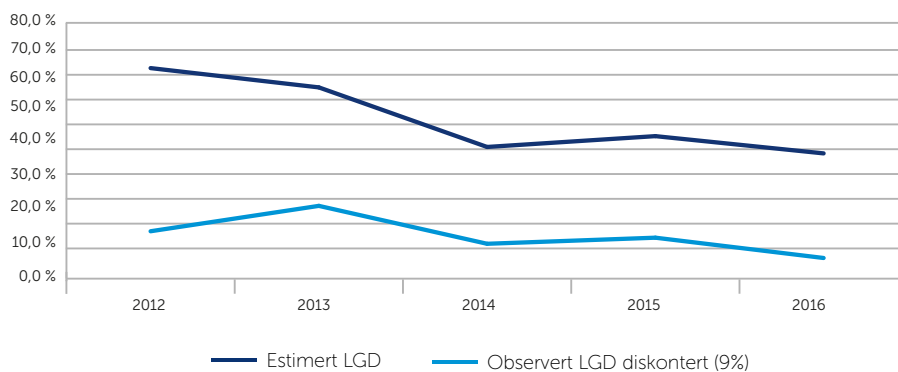
Tabell 5.8: LGD-klasser

LGD-klasse	Intervaller for verdi av LGD
1	0-10
2	<10-20
3	<20-30
4	<30-40
5	<40-50
6	<50-60
7	> 60

For bedriftsmarkedsporføljen, som fremgår av figuren nedenfor, fremgår EAD-vektede estimerte- og faktisk

observerte LGD-nivåer, hvor sikkerhetsmarginer er inkludert i LGD-estimatene

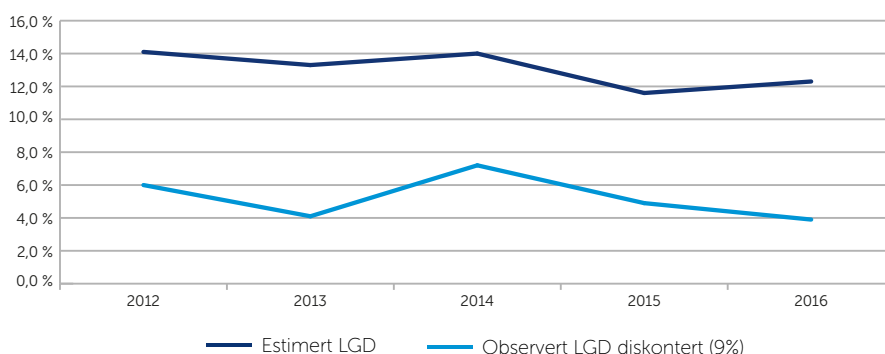
Figur 5.8: Estimert LGD mot faktisk observert LGD for bedriftsmarkedsporføljen

For privatmarkedsporføljen er de estimerte og de faktisk observerte LGD-nivåene på samme måte EAD-vektet. Figuren nedenfor viser de faktisk observerte og de estimerte

LGD-nivåene for engasjement med pant i bolig, før justering mot Finanstilsynets referansemodell.

Figur 5.9: Estimert LGD mot faktisk observert LGD for privatmarkedsporføljen med pant i bolig

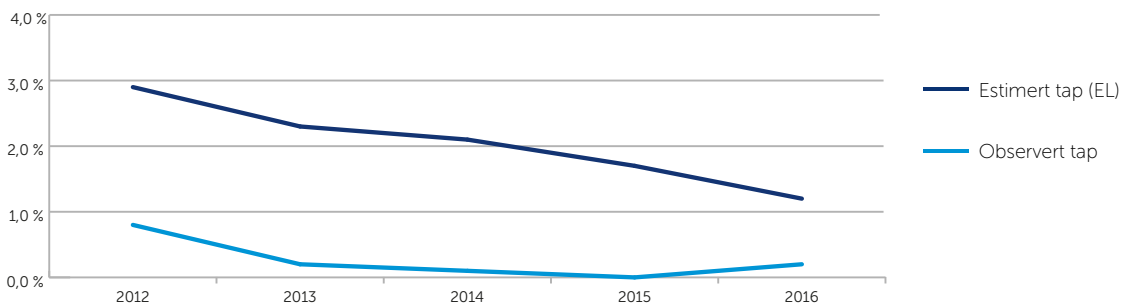
Figurene viser at de estimerte LGD-nivåene er gjennomgående vesentlig høyere enn faktisk observert LGD gjennom hele perioden.

5.2.3.5 Estimert og observert EL – nivå

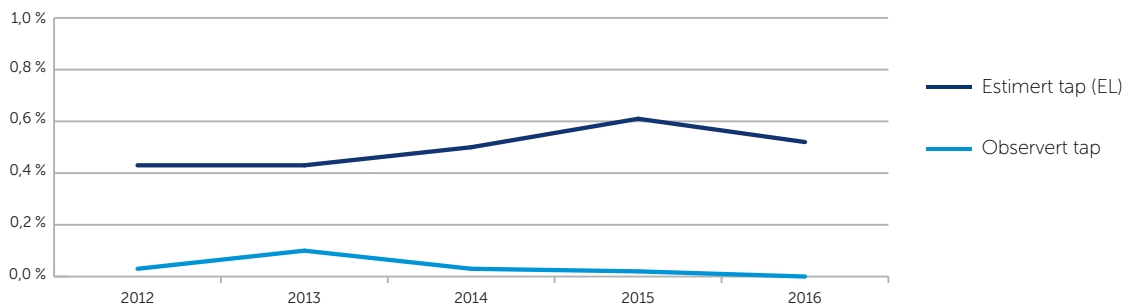
Figurene nedenfor viser EL i prosent av EAD ved inngangen til året mot observerte bokførte tap i prosent av EAD ved

utgangen av året. Det er store marginer mellom estimerte og observerte verdier for EL. Dette kommer av konservative estimater i underliggende modeller. Konsernet har hatt lave tap på utlån de seneste årene – mye grunnet liten eksponering mot næringer som har vært hardt rammet av oljedturen, godt kreditthåndverk og gode oppfølgingsrutiner.

Figur 5.10: Estimert mot faktisk observert EL for foretaksporteføljen

Figur 5.11: Estimert regulatorisk EL mot faktisk observert EL for massemarkedsporteføljen

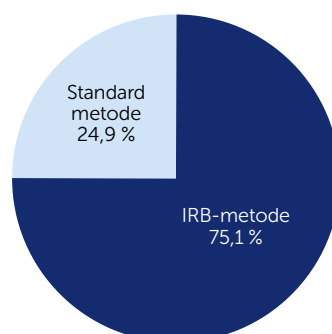

5.3 Porteføljefinformasjon

Figuren nedenfor viser fordelingen av konsernets kredittportefølje etter hvilken metode som benyttes i

kapitalkravsberegningene. Fordelingen er gjort på bakgrunn av netto eksponering på og utenfor balansen per 31.12.2017.

Figur 5.12: Konsernets kredittportefølje fordelt etter IRB-metode og standardmetode

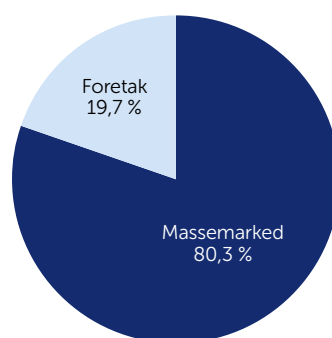
5.3.1 IRB-porteføljen

Av konsernets konsoliderte kredittportefølje benyttes IRB-metoden på 75 prosent av totalporteføljen med tilhørende modeller som er redegjort for tidligere.

Konsernets IRB-portefølje består av 80 prosent massemarkeds kunder og 20 prosent foretakskunder målt i

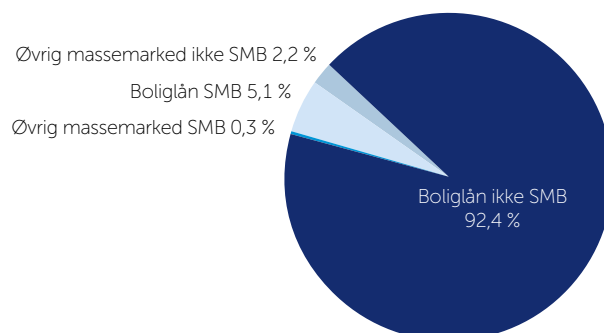
netto eksponering på og utenfor balansen SpareBank 1 Boligkreditt AS konsolideres forholdsmessig og utgjør 38,5 prosent av IRB-porteføljen massemarked. Figuren nedenfor viser fordelingen av IRB-porteføljen på henholdsvis massemarked og foretak.

Figur 5.13: Konsernets IRB-portefølje

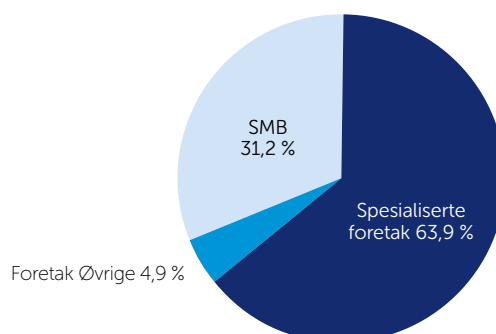

Figurene nedenfor viser nedbrytning innenfor henholdsvis massemarkedsporteføljen og foretaksporteføljen.

Figur 5.14: Nedbrytning av massemarkedsporteføljen

Figur 5.15: Nedbrytning av foretaksporteføljen

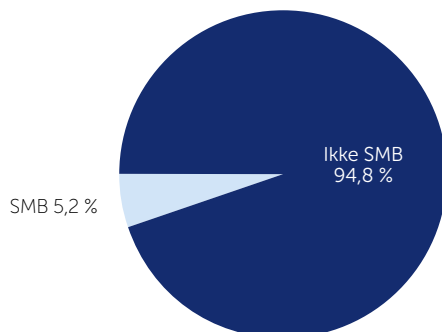

Massemarkedsporteføljen er hovedsakelig eksponert mot boliglån. Det er også en andel kategorisert under eiendomsengasjementer mot små mellomstore bedrifter (SMB). Foretaksporføljen har den største andelen klassifisert som spesialiserte foretak. Denne kategoriseringen består i hovedsak av kunder innen næringseiendom utleie, som er den største enkeltbransjen konsernet er eksponert mot på foretakssiden, se figur 5.20.

5.3.1.1 Boliglånsporteføljen

Konsernets boliglånsportefølje utgjør 97,5 prosent av konsernets IRB-portefølje for massemarked. Figuren nedenfor viser fordeling av boliglånsporteføljen på SMB og ikke SMB.

Figur 5.16: Boliglånsporteføljen fordelt på EAD for IRB massemarked

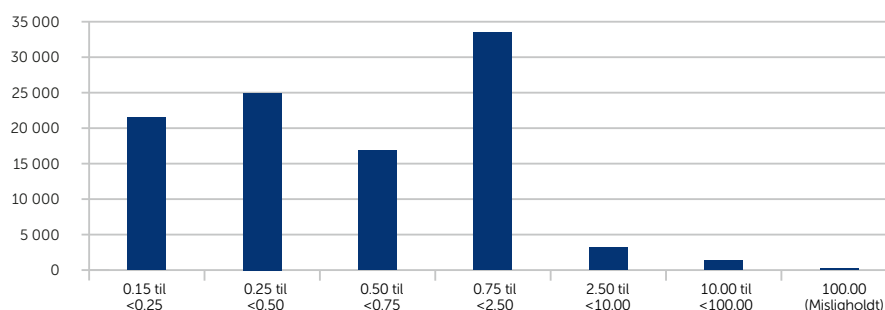

Nedenfor er IRB-porteføljen i boliglån fordelt i risikogrupper etter ulike intervaller av PD:

- **Lav:** PD 0,00 – 0,75%.
- **Middels:** PD 0,75 – 5%.
- **Høy:** PD over 5%.
- **Misligholdt og nedskrevet:** Misligholdte og engasjementer med tapsnedskrivninger.

Figuren nedenfor viser at boliglånsporteføljen til konsernet i hovedsak ligger i de lavere risikogruppene.

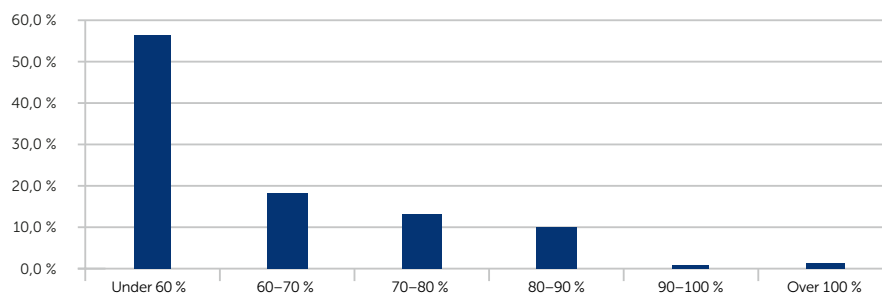
Figur 5.17: Boliglånsporteføljen fordelt på PD-Intervaller

Lave renter og et stort etterspørselsoverskudd i markedet har drevet boligprisene på østlandsområdet de seneste årene. Prisene økte spesielt kraftig i Oslo-området, men også innlandet har opplevd et press på boligprisene de seneste årene. I 2017 opplevde spesielt Oslo en korreksjon i prisene,

mens prisenivået på innlandet i større grad har flatet ut. Belåningsgraden, heretter kalt LTV som er en forkortelse for *Loan to value*, til boliglånsporteføljen viser et vektet gjennomsnitt på 56,9 prosent mot 56,5 prosent i april 2017 når korreksjonen i boligprisene startet.

Figur 5.18: Belåningsgrad etter LTV-gruppe

Belåningsgraden beregnes ut ifra balanseført eksponering per konto, hensyntatt foranstående gjeld og andre lån med sikkerhet i samme objekt, og hele eksponeringen legges i den LTV-gruppen som eksponeringen er innenfor. Deretter beregnes hver LTV-gruppens andel av porteføljens samlede eksponering.

Den største andelen av konsernets boliglånsportefølje ligger i gruppen med under 60 prosent belåning, se figur 5.18, med en videre avtagende andel i de høyere LTV-gruppene.

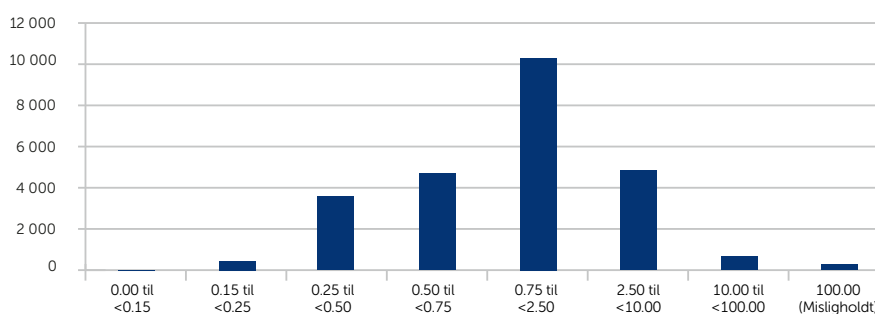
I 2015 kom en ny boliglånsforskrift som regulerer kravene til

sikkerhet, betjeningsevne, gjeldsgrad og størrelse på avdrag for boliglån i Norge. Forskriften ble ytterligere spisset i 2016 med mindre rom for avvik, spesielt i Oslo-området. Konsernet gjennomfører regelmessige kontroller mot forskriftens bestemmelser.

5.3.1.2 Foretaksporføljen

Figuren nedenfor viser foretaksporføljen fordelt på samme PD-intervaller som for boliglån. Porteføljen holder en lav til middels risikoprofil.

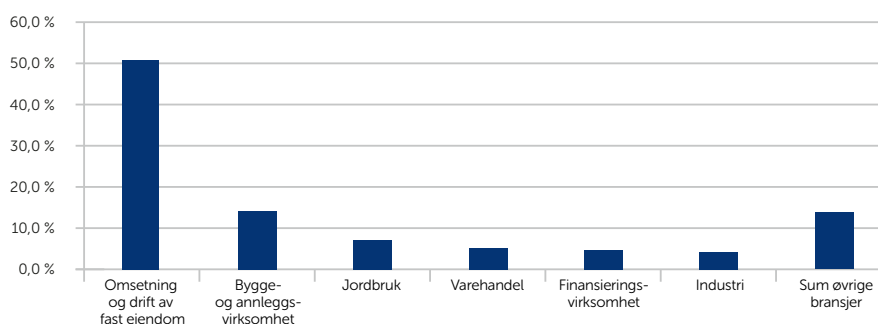
Figur 5.19: Foretaksporføljen fordelt på regulatoriske PD-intervaller

Den største enkeltbransjen foretaksporføljen er eksponert mot er «omsetning og drift av fast eiendom», og eksponering

mot denne bransjen utgjør om lag 51 prosent av foretaksporføljens samlede netto eksponering.

Figur 5.20: Foretaksporføljen fordelt på bransjer

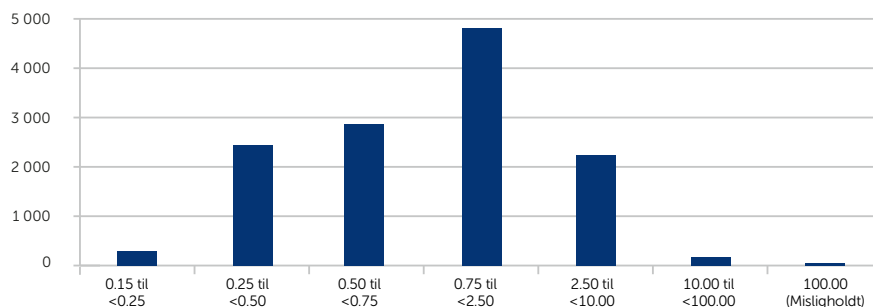

5.3.1.3 Næringseiendom

Konsernet har god erfaring med næringseiendom på Østlandet og har historisk hatt den største andelen av sin eksponering mot denne bransjen. Konsernet benytter egen kontantstrømsmodell med tilhørende rutiner for å beregne PD. Modellen har innebygget egne yield-matriser som sees sammen med eiendommens nettokontantstrøm for å sette verdierestimer på objektene som skal finansieres.

Prisnivået på næringseiendom har vist en økende trend og det er observert lave yield-nivåer også i innlandet. Dette tyder på at det har vært et etterspørselsoverskudd i markedet i året som har gått, og et lavere tilbud i de mest sentrale områdene presser investorer lenger ut av sentrumsområder. Konsernet validerer egne verdierestimer mot faktiske transaksjoner, og konsernets estimer er gjennomgående konservative i forhold til faktiske transaksjoner observert i eget markedsområde.

Figur 5.21: Næringseiendomsporteføljen fordelt på regulatoriske PD-intervaller

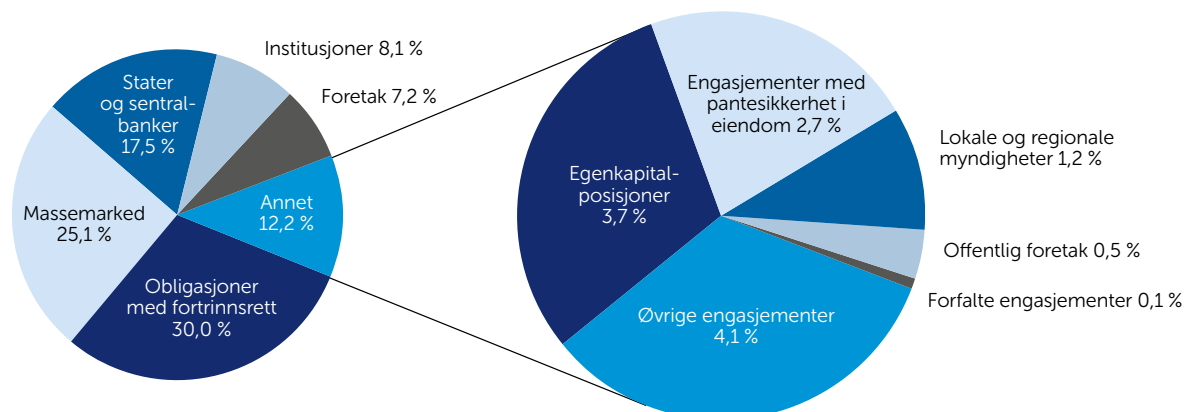
5.3.2 Standardmetodeporteføljen

Kredittporteføljene som ikke er omfattet av IRB-metoden rapporteres etter standardmetoden. Av konsernets konsoliderte kredittportefølje utgjør standardporteføljen 25 prosent. Fordelingen er gjort på bakgrunn av netto engasjementsbeløp på- og utenfor balansen per 31.12.2017. Standardmetodeporteføljen består av morbankens egne

utlån, der banken har fått permanent- eller midlertidig unntak for bruk av IRB-metoden. Samtidig er utlånsporteføljene i deleide selskap som benytter standardmetoden forholdsmessig konsoliderte.

Rentebærende verdipapirer, egenkapitalposisjoner og interbankplasseringer omfattes også av standardmetoden.

Figur 5.22: Konsernets standardmetodeportefølje

5.3.3 Sikkerheter

Bruk av sikkerheter er et viktig tiltak for å redusere kredittrisikoen i bankens porteføljer. Ved innvilgelse av kreditt krever banken i hovedsak at kunden stiller sikkerhet for sitt

låneengasjement. Den vanligste formen for sikkerhet er pant i fast eiendom, men også pant i varelager, garantier og kausjoner stilt av privatpersoner, foretak, stat/kommune, garantiinstitutter eller banker benyttes.

Tabell 5.9: Mest brukte sikkerhetstyper

Sikkerhetstype	Personmarked	Bedriftsmarked
Fast eiendom	x	x
Tomter	x	x
Verdipapirer	x	x
Kausjoner	x	x
Driftstilbehør		x
Motorvogn/annleggsmidler		x
Varelager		x
Kundefordringer		x
Innskudd	x	x

5.3.3.1 Verdssetting av sikkerheter

Ved verdssetting av sikkerheter har bankene i SpareBank 1-alliansen en felles standard for verddivurderinger. Retningslinjene er førende for vurderingskriterier, oppdatering av verdier og tilhørende bruk av reduksjonsfaktorer.

Markedsverdien for boligeiendom fastsettes enten ved å benytte kjøpesum i henhold til kontrakt, meglertakst/takst eller verdiestimater fra Eiendomsverdi. For næringseiendom legger konsernet i de fleste tilfeller nåverdien av en forventet netto kontantstrøm tilknyttet eiendommen til grunn. Verdigrunnlaget beregnes ved å hensynta løpende leiekontrakter, kostnader og yield. Sistnevnte tar hensyn til beliggenhet, alternativ brukspotensiale, varighet på leiekontrakter, standard, soliditet, regulering og risikofri rente.

Antatt markedsverdi for bolig blir oppdatert minimum hvert andre år, mens verdien for næringseiendom oppdateres hyppigere. For foretaksporteføljen gjennomfører banken minimum årlig er vurdering av sikkerhetenes verdigrunnlag, enten gjennom årlig engasjementsgjennomgang eller automatisk oppdatering av verdi fra regnskapet.

Realisasjonsverdien på de stilte sikkerhetene fastsettes ved å ta utgangspunkt i verdigrunnlaget, som reduseres med en faktor som varierer med type sikkerhetsobjekt. Størrelsen på reduksjonsfaktorene er satt med utgangspunkt i forventet verdifall i en kraftig økonomisk nedgangstid. Reduksjonsfaktorene valideres årlig.

5.3.4 Nedskrivninger og mislighold

5.3.4.1 Individuell nedskrivning

Individuell nedskrivning for tap på enkeltengasjementer foretas når objektive bevis på mislighold utløser et verdifall for konsernet. Konsernets definisjon av mislighold er derfor sentralt i prosessen.

Konsernets definisjon av mislighold legger til grunn kapitalkravsforskriftens § 10–1, hvor mislighold anses når ett eller flere av følgende kriterier inntreffer:

- Overtrekk eller restanse over 90 dager, hvor restanse/ overtrekk har oversteget 1.000 kroner.
- Gjeldsordning, tvangsakkord, åpning av gjeldsforhandlinger eller melding om offentlig akkord.
- Konkurs, åpning av konkurs eller melding om konkurs.
- Konstatert tap eller individuell nedskrivning/tapsavsetning.

Individuell nedskrivning utgjør forskjellen mellom engasjementets bokførte verdi og nåverdien av neddiskontert kontantstrøm basert på effektiv rente på tidspunktet for førstegangs beregning av individuell nedskrivning. Nedskrivning innebærer at engasjementet gis høyeste risikoklasse.

Det legges vekt på konkret tiltaksorientering og forsiktighet i verdiestimering som grunnlag for realisasjon av pantesikkerheter. Basert på vesentlighetsvurderinger foretas oppdatering av kontantstrømmen minimum en gang i året. Individuelle nedskrivninger reduserer engasjementenes regnskapsførte verdi i balansen og periodens endringer i vurdert verdi resultatføres som tap på utlån og garantier.

5.3.4.2 Gruppenedskrivning

Tilnærmingen for gruppevis nedskrivninger frem til og med 31.12.2017 omfattet konsernets vurdering av grunnlaget for verdifall på grupper av utlån med tilnærmet like risikoegenskaper. Her inkluderes også utlån vurdert for individuell nedskrivning, men hvor objektive bevis for verdifall ikke er påvist. Følgelig vurderes alle utlån med unntak for de som har vært gjenstand for individuell nedskrivning. Modellen for beregning av gruppevis nedskrivninger baserer seg på endringer i forventet tap som følge av utlånsporteføljens migrasjon, samt eventuelle justeringer som følge av vesentlige endringer i makrobildet.

Gruppenedskrivninger reduserer regnskapsført verdi i balansen, og periodens endringer i vurdert verdi resultatføres som tap på utlån og garantier.

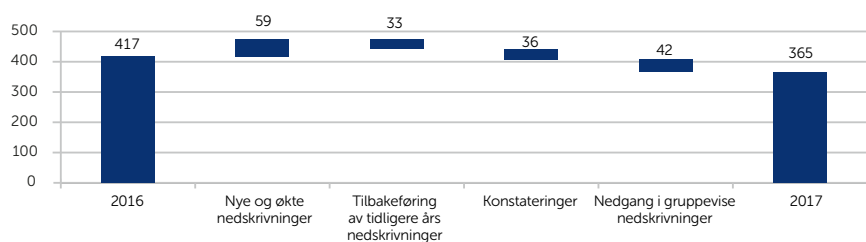
Fra og med 01.01.2018 trer IFRS 9s regler for tapsavsetninger i kraft, og vil således erstatte dagens metodikk for gruppevisenedskrivninger. Dette innebærer en betydelig metodisk endring sammenlignet med dagens regelverk.

Konsernet har i samarbeid med SpareBank 1-alliansen utviklet en ny modell for beregning av gruppevise tapsavsetninger basert på føringene i IFRS9.

5.3.4.3 Utvikling i misligholdte og nedskrevne lån

Figuren nedenfor viser utviklingen i konsernets akkumulerte individuelle og gruppevise nedskrivninger.

Figur 5.23: Utvikling i konsernets akkumulerte individuelle og gruppevise nedskrivninger

Tabellen nedenfor viser konsernets tapskostnad siste år.

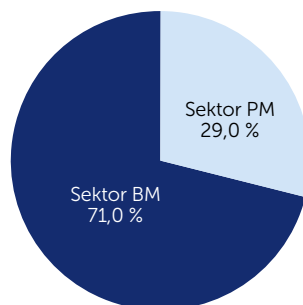
Tabell 5.10: Resultatførte verdiendringer/tap i perioden

Netto resultatført tap i 2017	2017	2016
Periodens endring i individuelle nedskrivninger	-8	7
+ Periodens endring i gruppevisenedskrivninger	-42	22
+ Periodens konstaterte tap på engasjement som tidligere er nedskrevet	36	40
+ Periodens konstaterte tap på engasjementer hvor det tidligere år ikke er foretatt individuelle nedskrivninger	13	38
- Periodens inngang på tidligere perioders konstaterte tap	19	33
Periodens tapskostnad	-20	75

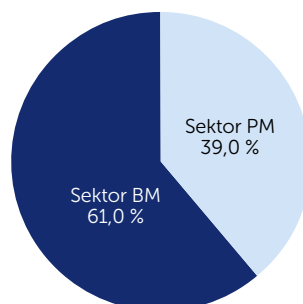
Figurene nedenfor viser den andelsmessige fordelingen av totale nedskrivninger på utlån og garantier, mellom

sektorfordelt person- og bedriftsmarkedsporfølje per 31.12.2017.

Figur 5.24: Individuelle tapsnedskrivninger for dekning av tap på utlån og garantier

Figur 5.25: Gruppevise tapsnedskrivninger for dekning av tap på utlån og garantier

Individuelle nedskrivninger utgjør 0,07 prosent av brutto utlån for personmarkedet, og 0,33 prosent for bedriftsmarkedet. Gruppevise nedskrivninger utgjør tilsvarende 0,14 prosent for personmarkedet og

0,43 prosent for bedriftsmarkedet. Tabellen nedenfor viser avsetninger i forhold til netto misligholdte og netto tapsutsatte engasjement.

Tabell 5.11: Misliholdte oa nedskrevne engaasjementer

Misliholdte (over 90 dager) og tapsutsatte engasjement	2017	2016
Misliholdte engasjement (over 90 dager)	286 574	233 220
Individuelle nedskrivninger på misliholdte engasjement	42 161	54 430
Netto misliholdte engasjement	244 413	178 790
Avsetningsgrad	15,0 %	23,0 %
Øvrige tapsutsatte engasjement	254 452	271 650
Individuelle nedskrivninger på øvrige tapsutsatte	103 587	100 610
Netto andre tapsutsatte	150 865	171 040
Avsetningsgrad	41,0 %	37,0 %
Avsetningsgrad totalt	27,0 %	31,0 %

Omfanget av engasjementer som er misliholdt, men ikke nedskrevet fremkommer av tabellen ovenfor med en total avsetningsgrad på 15 prosent. De resterende misliholdte engasjementene er vurdert, men per 31.12.2017 foreligger det ingen objektive bevis for at de vil medføre et verdifall for konsernet.

Engasjementer kan også anses som tapsutsatt uten at engasjementet er misliholdt i henhold til konsernets definisjon av mislihold. Øvrige tapsutsatte engasjementer er merket med en tapshendelse hvor objektive forhold tilsier en sannsynlighet for verdifall. Av disse engasjementene er avsetningsgraden 41 prosent.

6 Motpartsrisiko

6.1 Styring og kontroll

Konsernet inngår derivathandler på bakgrunn av kundeetterspørsler og for å sikre posisjoner som oppstår ved slik aktivitet. Videre brukes derivater for å sikre valuta- og renterisiko som oppstår i forbindelse med inn- og utlån.

Derivater handles med flere ulike motparter, som også gjør andre typer forretninger. Kredittrisikoen som oppstår i forbindelse med handel i derivater inngår i målingen av kredittrisiko i kapitaldekningsammenheng. For å minimere motpartsrisikoen mot enkeltmotparter er det inngått nettingavtaler og bilaterale sikkerhetsavtaler.

Banken har inngått ISDA-avtaler med de aller fleste bankmotparter. ISDA er en forkortelse for *International Swaps and Derivatives Association* som er en sammenslutning av internasjonale finansinstitusjoner og en ISDA-avtale muliggjør motregning. Det innebærer at alle motparter kontrakter sees i sammenheng, og kontrakter med negative markedsverdier,

samt eventuelt mottatt sikkerhet, vil redusere konsernets faktiske risiko og således kapitalbehov. For at mottatte sikkerheter skal kunne sees i sammenheng må det imidlertid foreligge en CSA-avtale. CSA er en forkortelse for *Credit Support Annex*.

6.2 Porteføljeinformasjon

Tabell 6.1 gir en oversikt over bankens derivatavtaler fordelt på type derivat, type sikring, kontraktens nominelle verdi, kredittekvivalent hensyntatt potensiell fremtidig eksponering, risikovektet beløp/beregningsgrunnlag, samt krav til ren kjernekapital både før og etter motregning per 31.12.2017. Konsernet har ingen handelsportefølje.

Tabell 6.1: Derivatavtaler

Type derivat	Nominell verdi	Kredittekvivalent (EAD)	Vektet beløp	Krav til ren kjernekapital
Valutainstrumenter (økonomisk sikring)	2 461	41	24	3
Renteinstrumenter (økonomisk sikring)	14 901	411	212	25
Renteinstrumenter (virkelig verdisikring)	8 074	297	59	7
Kreditderivater	-	-	-	-
Bruttoverdi før motregning	25 435	749	295	35
Avtaler om motregning	21 494	522	160	19
Nettoverdi etter motregning	3 941	227	135	16

* Kravet til ren kjernekapital iht. pilar I (12,0 %) beregnes i sin helhet etter standardmetoden.

Bankkonsernet holder 16,2 millioner kroner i ren kjernekapital for bankens motpartsrisiko per 31.12.2017. I tillegg holdes ytterligere 8,6 millioner kroner i ren kjernekapital for konsernets CVA-risiko. CVA er en forkortelse for *Credit Value Adjustment* og er risikoen for svekket kredittverdighet hos motpart. Etablerte motregningsavtaler, det vil si ISDA- og CSA-avtaler, kombinert med tett oppfølging av mottatte/avgitte sikkerheter, reduserer CVA-risikoen betydelig.

Derivatene blir bokført til virkelig verdi over resultatet. Kontrakter med urealiserte gevinster blir ført som eiendeler,

mens kontrakter med urealiserte tap blir ført som gjeld for alle derivater. Sikringer knyttet til bankens innlånsvirksomhet defineres i all hovedsak som «virkelig verdi sikring» i henhold til IFRS standard IAS 39. Øvrig sikring defineres som økonomisk sikring, og benyttes blant annet for sikring av rentebytteavtaler med små beløp hvor det ikke er naturlig med sikring i et en-til-en forhold. Disse derivatene bulksikres, hvilket vil si sikring av flere sikringsobjekter med ett sikringsinstrument, og dette kvalifiserer dermed ikke til dokumentert sikringsbokføring. Konsernet benytter seg ikke av kontantstrømsikring.

7 Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som skyldes endringer i observerbare markedsvariabler som renter, valutakurser og aksjer/egenkapitalbevis. Risiko knyttet til verdifall i eiendomsmarkedet er også inkludert i markedsrisikoen. Det samme er risikoen for endringer i markedsverdi tilknyttet obligasjoner, sertifikater og fond, som følge av generelle endringer i kredittspreader.

Konsernet har ingen handelsportefølje og det beregnes således ikke kapitalkrav for markedsrisiko under pilar 1. Under pilar 2 beregner konsernet kapitalbehov for markedsrisiko for renterisiko, egenkapitalrisiko, valutarisiko, eiendomsrisiko og spreadrisiko.

Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser er klassifisert i henhold til IAS 39 som enten finansielle eiendeler holdt for omsetning eller finansielle eiendeler tilgjengelig for salg. Egenkapitalinteresser klassifisert som tilgjengelig for salg måles til virkelig verdi basert på noterte priser eller ved bruk av ulike verdsettingsmetoder. Urealisert gevinst og tap på egenkapitalinteresser tilgjengelig for salg innregnes i utvidet resultat etter IAS 1 per 31.12.2017. Fra og med 2018 innregnes gevinst og tap i resultatet etter IFRS 9. Realisert gevinst og tap, utbytte samt nedskrivninger resultatføres som inntekt fra andre finansielle investeringer.

Kjøpte sertifikater og obligasjoner vurderes til virkelig verdi over resultatet etter IAS 39. Endring i verdi fra inngående balanse resultatføres som inntekt fra andre finansielle investeringer.

Se for øvrig noter i konsernets årsregnskap 2017 for mer detaljert beskrivelse av regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter.

7.1 Styring og kontroll

Styringen av konsernets markedsrisiko tar utgangspunkt i risikobaserte styringsdokumenter på markedsrisikoområdet. Styringsdokumentene vedtas av styret og gjelder for strategiperioden, men revideres ved behov, minimum årlig. Det vurderes at konsernets styring og kontroll av markedsrisikoen er tilfredsstillende for å innfri konsernets risikoprofil og strategi.

For å sikre tilfredsstillende arbeidsdeling mellom de avdelinger og personer som tar posisjoner på konsernets vegne og de avdelinger og personer som har ansvar for oppgjør, kontroll og rapportering har konsernet definert ulike roller og ansvarsområder.

Styrets vedtatte markedsrisikostrategi og policy for markedsrisiko gir administrerende direktør føringer, rammer og fullmakter for styringen av markedsrisikoen. Administrerende direktør delegerer disse videre ut i fra ansvarsområde.

Finansavdelingen har ansvar for løpende kontroll av rammer. Avdeling for risikostyring er ansvarlig for månedlig oppfølging og rapportering av posisjoner i forhold til finansstrategiske rammer. Ved rammebrudd skal avdeling for risikostyring umiddelbart rapportere oppover i organisasjonen. Uavhengig rapportering fra avdeling for risikostyring går til ledergruppen månedlig og kvartalsvis til styret.

7.1.1 Renterisiko

Formålet med konsernets styring av renterisiko er å sikre at konsernet til enhver tid har en kjent renterisikoeksponering og at denne er i samsvar med konsernets risikoprofil og gjeldende rammer på området. Styring av renterisikoen skal ta hensyn til alle elementer av renterisiko.

Konsernet måler renterisiko som den samlede resultateffekten på konsernets balanseposter og utenombalanseposter ved skift i rentekurven. Beregningene hensyntar administrativ renterisiko. Det vil si effekten av at det i praksis vil gå noe tid fra en renteendring inntreffer i markedet til konsernet har fått justert vilkårene på innskudd og utlån med flytende rente.

Det er satt rammer for hvor stor resultateffekt som tillates gitt parallellskift på 2 prosentpoeng og vridninger på rentekurven på 2 prosentpoeng. Rentekurverisikoen er risikoen for at rentekurven forskyver seg ulikt innenfor ulike løpetidsbånd ved en renteendring. Renterisikoen begrenses også gjennom rammer for maksimal vektet løpetid og durasjon i verdipapirporteføljen.

For å minimere konsernets renterisiko benyttes rentebytteavtaler. Sikringsforretninger gjennomføres med anerkjente norske og utenlandske banker for å redusere egen risiko. Derivatforretninger er knyttet til ordinær bankvirksomhet og gjennomføres for å redusere risiko knyttet til bankens innlån i finansmarkedene, og for å avdekke og redusere risiko relatert til kunderettede aktiviteter.

7.1.2 Valutarisiko

Valutarisiko oppstår ved at konsernet har forskjeller mellom eiendeler og forpliktelser i den enkelte valuta. Valutarisiko måles ut fra samlet nettoposisjon i valuta og nettoposisjon i ulike valutasorter.

Formålet med konsernets valutavirksomhet er å ivareta kunders behov for valutahandel, finansiering i utenlandsk valuta og internasjonal betalingsformidling, samt sikre de valutaposisjoner som oppstår innenfor finansiering/likviditet og forvaltning av verdipapirer.

Aktiviteter knyttet til omsetning av valuta skal til enhver tid skje innenfor vedtatte retningslinjer, rammer og fullmakter. Konsernets rammer definerer kvantitative mål for maksimal valutaeksponering, målt i kroner. Det er utarbeidet rammer for nettoposisjoner i hver enkelt valuta, samt samlet absolutt sum av nettoposisjoner per valuta. Valutarisikoen kvantifiseres og overvåkes kontinuerlig.

7.1.3 Eiendomsrisiko

Eiendomsrisiko er markedsrisiko knyttet til eksponering i fast eiendom. Dette inkluderer eierposisjoner og andeler i næringseiendom, eiendomsselskaper, eiendomsfond samt direkte eie av eiendommer, herunder egne bankbygg og eiendom til egen eller ansattes bruk.

Konsernets investeringer består i all hovedsak av egne bankbygg. Banken eier i tillegg totalt åtte ferieeiendommer. Utover dette har banken strategiske eierinteresser i Torggata 22 AS og Oslo Kongressenter Folkets Hus BA, men dette er regnskapsmessig bokført som aksjer. I pilar 2-vurderingen inngår dette derimot som eiendomsrisiko og beregninger viser at det totalt sett er store merverdier i bankens eiendommer utover hva som fremkommer i bankens regnskap.

7.1.4 Egenkapitalrisiko

Egenkapitalrisiko oppstår ved at konsernet eier aksjer, egenkapitalbevis eller andre egenkapitalinstrumenter som får verdien bestemt av markedsutviklingen.

Banken har i henhold til policy for markedsrisiko egne rammer for investeringer i strategiske- og finansielle aksjeposisjoner. Med strategiske aksjeposisjoner menes «plasseringer for å bidra til vekst og utvikling i konsernets markedsområde» og «strategiske eierandeler i forhold til bankvirksomheten». Finansielle aksjeposisjoner er kortsiktige eller langsiktige plasseringer med det mål å gi best mulig avkastning.

I måling av eksponering mot markedsrisikorammene benyttes markedsverdien av investeringene. Aksjer i datterselskaper, samt investeringer i tilknyttede selskaper eller felleskontrollerte virksomheter holdes utenfor da disse i all hovedsak konsolideres helt eller forholdsmessig i CRD IV-konsernet. Ikke-konsoliderte selskaper inngår i vurderingen av eierrisiko etter pilar 2.

7.1.5 Spreadrisiko

Spreadrisiko er risiko for tap ved en endring i påslaget mot referanserenten på konsernets plasseringer. Påslaget mot referanseindeksen består av både kredittrisiko og likviditetsrisiko og inngår i konsernets totale markedsrisikovurdering.

7.2 Porteføljinformasjon

Som tidligere nevnt har konsernet per 31.12.2017 ingen handelsportefølje og det beregnes således ikke markedsrisiko under pilar 1. Kapitalkrav for bankens renteportefølje, eiendommer og egenkapitalposisjoner inngår i stedet som kredittrisiko i regulatorisk sammenheng. Kredittrisiko tilknyttet bankens renteportefølje fremkommer av tabellen nedenfor.

Tabell 7.1: Kredittrisiko i renteporteføljen

Obligasjoner og sertifikater	Bokført verdi	Beregningsgrunnlag	Kapitalkrav 8 %
Stater og sentralbanker	2 355	-	-
Lokale og regionale myndigheter	524	105	8
Institusjoner*	25	67	5
Foretak	52	28	2
OMF	5 613	561	45
Sum	8 568	761	61

* Bokført verdi er redusert med 129,5 MNOK pga. fradrag i tilleggskapitalen.

Markedsverdien ekskludert påløpet renter av bankkonsernets investeringer i obligasjoner og sertifikater per 31.12.2017 er vist i tabellen nedenfor. Investeringer som inngår i CRD IV-konsernet er holdt utenfor denne oversikten.

Tabell 7.2: Obligasjoner og sertifikater

Rating	Markedsverdi
AAA	6 318
AA	1 685
A	49
BBB	25
BB	-
B eller lavere	2
Ikke ratede norske kommuner	469
Øvrige ikke ratede papirer	129
Sum	8 679

Konsernets posisjoner i egenkapitalposisjoner kan deles inn i fem kategorier. Oversikt over bokført verdi og virkelig

verdi, gevinster og tap per 31.12.2017 er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 7.3: Oversikt over bokført verdi, virkelig verdi, gevinster og tap

Type investering	Bokført verdi	Virkelig verdi	Realiserte gevinster eller tap pr. 31.12.2017	Urealiserte gevinster eller tap pr. 31.12.2017	Beløp fradratt i ren kjernekapital
Finansielle investeringer til virkelig verdi over resultat	-	-	-10	-	-
Finansielle investeringer tilgjengelig for salg til virkelig verdi mot egenkapital	33	33	-	-	-
Strategiske investeringer til virkelig verdi over resultat	-	-	-	-	-
Strategiske investeringer tilgjengelig for salg til virkelig verdi mot egenkapital	461	461	-	25	-21
Tilknyttede selskap og felleskontrollert virksomhet	3 892	3 892	-4	-	-132
Sum	4 386	4 386	-14	25	-154

Konsernet har per 31.12.2017 investeringer i både vesentlige- og ikke-vesentlige egenkapitalposisjoner i finansforetak som, iht. gjeldende regler, kommer til fradrag i bankkonsernets rene kjernekapital med 153,6 millioner kroner per 31.12.2017.

virksomheter, samt andre strategiske investeringer. Konsernets investeringer i SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Kredittkort AS og SpareBank 1 Næringskreditt er konsolidert forholdsmessig i CRD IV-konsernet. En detaljert oversikt over bankens investeringer fordelt etter formål per 31.12.2017 er gjengitt i tabellen nedenfor.

Konsernets egenkapitalposisjoner består i all hovedsak av investeringer i tilknyttede selskaper og felleskontrollerte

Tabell 7.4: Investeringer (egenkapitalposisjoner utenfor handelsportefølje) fordelt etter formål

Formål	Investeringer	Bokført verdi
Finansielle investeringer tilgjengelig for salg til virkelig verdi mot egenkapital	NorgesInvestor Proto AS (2013)	22
	NorgesInvestor IV AS A-aksjer	7
	Øvrige finansielle investeringer	4
Sum		33
Strategiske investeringer tilgjengelig for salg til virkelig verdi mot egenkapital	Totens sparebank	189
	Eksporthans ASA	77
	SpareBank 1 Markets	40
	VISA Inc A-aksjer	52
	VISA Inc. (US)	17
	Øvrige strategiske investeringer	86
Sum		461
Tilknyttede selskap og felleskontrollert virksomhet	SpareBank 1 Boligkreditt AS	2 127
	SpareBank 1 Gruppen AS	1 174
	SpareBank 1 Kredittkort AS	239
	SpareBank 1 Næringskreditt AS	233
	SpareBank 1 Betaling AS	61
	SMB Lab AS	20
	SpareBank 1 Banksamarbeidet DA	19
	Torggata 22 AS	10
	Komm-In AS	6
	ProAware AS	3
	Sum	
Sum total		4 386

Tabellen nedenfor gir en oversikt over bokført verdi fordelt på type aksjeinvestering per 31.12.2017. Tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virksomheter er i denne

oversikten definert som øvrige. Den resterende aksjeporteføljen er primært unotert, med unntak av tre papirer som er omsatt på børs.

Tabell 7.5: Oversikt over type og verdi av børsnoterte aksjer, unoterte aksjer i diversifiserte porteføljer og andre engasjementer.

Type	Bokført verdi
Unotert	236
Omsatt på børs	258
Øvrige	3 892
Sum	4 386

Renterisikoen for alle renteposisjoner kan uttrykkes ved å se på endringen i verdien på renteinstrumentene ved en parallell renteendring på ett prosentpoeng. Tabellen nedenfor viser effekten av nevnte renteendring fordelt på

eiendeler og gjeld, løpetider og valuta per 31.12.2017. Det er i disse beregningene tatt hensyn til administrativ renterisiko. Det at renterisikoen er negativ betyr at resultatet vil bli redusert ved økt rente.

Tabell 7.6: Renterisiko

Renterisiko, 1 prosentpoeng endring	2017
Obligasjoner og sertifikater	-41
Fastrenteutlån til kunder	-97
Fastrenteinnskudd til kunder	13
Bank- og kredittinnlån	3
Obligasjonsinnlån	447
Annen fastrentefinansiering og -plassering	3
Derivater	-340
Administrativ renterisiko	-6
Total renterisiko, effekt på resultat etter skatt	-18

Rentekurverisikoen, 1 prosentpoeng endring	2017
0-1 mnd	0
1-3 mnd	7
3-6 mnd	5
6-12 mnd	12
1-3 år	-11
3-5 år	6
5-10 år	-41
Over 10 år	3
Total renterisiko, effekt på resultat etter skatt	-18

Valuta, 1 prosentpoeng endring	2017
NOK	-22
EUR	3
Andre	0
Total renterisiko, effekt på resultat etter skatt	-18

Tabellen nedenfor gir en oversikt over konsernets netto valutaeksponering per 31.12.2017. Valutarisikoen kvantifiseres

og overvåkes kontinuerlig. Konsernet har både gjennom året og ved årets slutt en begrenset valutarisiko.

Tabell 7.7: Valutaeksponering

Valuta	Netto eksponering
GBP	-1
USD	0
DKK	0
JPY	-1
PLN	0
SEK	0
EUR	3
CHF	-2
Andre	2
Sum	0

8 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for ikke å være i stand til å innfri forpliktelser på forfall eller ikke evne å finansiere eiendeler, herunder ønsket vekst, uten vesentlig økte kostnader.

8.1 Styring og kontroll

Styringen av konsernets likviditetsrisiko tar utgangspunkt i risikobaserte styringsdokumenter på likviditetsområdet. Styringsdokumentene vedtas av styret og gjelder for strategiperioden, men revideres ved behov, minimum årlig. I tilknytning til styringsdokumentene er det etablert egen beredskapsplan for håndtering av likviditetssituasjonen i perioder med urolige finansmarkeder, samt at likviditetssituasjonen er et sentralt tema i konsernets gjenopprettingsplan. Det vurderes at konsernets styring og kontroll av likviditetsrisikoen er tilfredsstillende for å innfri konsernets risikoprofil og strategi.

8.1.1 Strategisk målilde og styringsprosesser

Konsernet har som mål at likviditetsrisikoen skal være lav og målbildet sikres gjennom:

- Tilstrekkelig med likvide reserver.
- Diversifisering og langsiktighet i finansiering.
- Identifisering og kontroll av på- og utenom-balanseposter – risikomåling.

Rammer som bygger opp under strategiens målilde, herunder rammer for overlevelse på ulike tidshorisonter, størrelse og kvalitet på likviditetsreserven, samt finansieringens langsiktighet og diversifisering, er fastsatt i policy for likviditetsrisiko.

8.1.1.1 Tilstrekkelig med likvide reserver

Investeringer i rentebærende verdipapirer foretas av hensyn til styringen av likviditetsrisikoen. Konsernet skal ha tilstrekkelig med likvide reserver til å støtte opp under overlevelsesmålene. Ulike aktiva har ulik grad av likviditet. Sammensetningen av, og størrelsen på reservens skal være slik at den tilfredsstill alle konsernets overlevelsesmål. Å sitte med en likviditetsreserve har en kostnad. Samlede likviditetskostnader skal være lavest mulig.

8.1.1.2 Diversifisering og langsiktighet i finansiering

Innskudd er konsernets viktigste finansieringskilde. Innskudd er ansett som stabil finansiering, så konsernet skal alltid ha en tilstrekkelig høy andel av balansen finansiert via innskudd. Innskudd med lav likviditetsrisiko skal prioriteres. Samtidig skal innskuddene hentes fra et tilstrekkelig antall ulike typer innskytere. Gitt tilstrekkelig diversifisering skal innskuddene prises slik at konsernets lønnsomhet opprettholdes.

Fremmedkapitalmarkedet har de seneste årene tatt over en større del av konsernets finansiering. Ønsket nivå på refinansieringsrisiko skal oppnås gjennom diversifisering på

ulike geografiske markeder, typer investorgupper og løpetider. Det er anledning til å inngå derivatavtaler i tilknytning til lånetransaksjoner. Innlånskostnaden skal minimeres gitt de føringer som er gitt for diversifisering og langsiktighet i finansieringen.

OMF gjennom SpareBank 1 Boligkreditt og SpareBank 1 Næringskreditt skal brukes aktivt for å sikre konsernet stabil og langsiktig finansiering, bidra til diversifisering av finansieringen og redusere finansieringskostnader. For å sikre størst mulig fleksibilitet i finansieringsmulighetene skal konsernet til enhver tid jobbe aktivt med å opprettholde tilretteleggingstakten av lån som kan overføres til selskapene. Konsernets saldo av lån i bolig- og næringskredittselskapene skal begrenses av hensyn til konsernets egen kredittverdighet og generelle risikohensyn. Generelt skal konsernet følge en konservativ policy og ikke skille seg negativt ut sammenliknet med andre bankers bruk av bolig- og næringskredittselskapene som finansieringskilde.

8.1.1.3 Identifisering og risikomåling

Ulike deler av balansen påfører konsernet ulik grad av likviditetsrisiko. For bedre å forstå ulike aktivas faktiske likviditetsrisiko skal det kontinuerlig jobbes med å øke kunnskapen om aktivaenes iboende risiko.

Innskudd påfører konsernet likviditetsrisiko. Ulike typer innskudd har ulik risiko for å bli tatt ut. På samme måte påfører ubenyttede kreditter konsernet risiko fordi kunden kan velge å utnytte ledig ramme. Denne likviditetsrisikoen har ikke konsernet full kontroll over. Konsernet lager derfor stressscenarier som skal søkte å beskrive de ulike aktivaenes likviditetsrisiko.

Innlån skal refinansieres på forfall og ønsket vekst skal finansieres. Gjennom jevnlig oppdaterte likviditetsprognoser måles likviditetsrisikoen som oppstår gjennom innlånsaktiviteten.

Gjennom å kombinere kjente likviditetsstrømmer med ulike stressscenarier måles konsernets totale likviditetsrisiko.

8.1.2 Organisering, roller og ansvar

For å sikre tilfredsstillende arbeidsdeling mellom de avdelinger og personer som tar posisjoner på konsernets vegne og de avdelinger og de personer som har ansvar for oppgjør, kontroll og rapportering har konsernet etablert en organisering der utførende og kontrollerende funksjoner er uavhengige av hverandre.

8.1.2.1 Styring av likviditetsrisiko

Styrets vedtatte likviditetsstrategi og policy for likviditetsrisiko gir administrerende direktør føringer, rammer og fullmakter for styringen av likviditetsrisikoen. Administrerende direktør delegerer disse videre ut i fra ansvarsområde. Konserndirektør økonomi og finans har det overordnede ansvaret for

likviditetsstyringen i konsernet. Det operative ansvaret for likviditetsstyringen er delegert til finanssjef som har ansvaret for:

- Overvåkning av den løpende utviklingen i konsernets likviditetssituasjon.
- Forvaltningen av likviditetsreserven.
- Konsernets innlån av fremmedkapital.
- Riktig fastsettelse av internprisen.

8.1.2.2 Identifisering og måling av likviditetsrisiko

Finansavdelingen og avdeling for risikostyring har et delt ansvar i forhold til identifisering og måling av likviditetsrisiko.

- Finansavdelingen er ansvarlig for å identifisere og måle likviditetsrisikoen for fremmedkapitalfinansieringen, herunder bruk av OMF samt den delen av likvide reserver som er plassert i markedet.
- Avdeling for risikostyring har ansvaret for å identifisere og måle likviditetsrisikoen for innskudd og ubenyttede kreditter.

8.1.2.3 Rapportering av likviditetsrisiko

For å sikre uavhengig kontroll har avdeling for risikostyring ansvaret for følgende rapportering:

- Løpende rammekontroll og rapportering av posisjoner i henhold til rammer fastsatt i policy for likviditetsrisiko og eventuelle føringer fra Finanstilsynet.
- Uavhengig rapportering til styret og ledelse.
- Samlet risikovurdering.
- Kontroll av myndighetsrapportering innenfor likviditetsområdet.

8.1.2.4 Løpende oppfølging

Operations har ansvaret for oppgjør og kontroll på transaksjonsnivå. Forretningsdivisjonene har ansvaret for at likviditetshendelser som er vesentlige for likviditetsstyringen rapporteres til finansavdelingen så snart slike er kjent.

Før grunnleggende nye instrumenter tas i bruk skal dette være godkjent av konserndirektør økonomi og finans. Det skal også være utarbeidet en risikoanalyse med tilhørende risikoreducerende tiltak.

Systemer for styring og kontroll skal evalueres jevnlig av konsernets internrevisor.

8.2 Porteføljeinformasjon

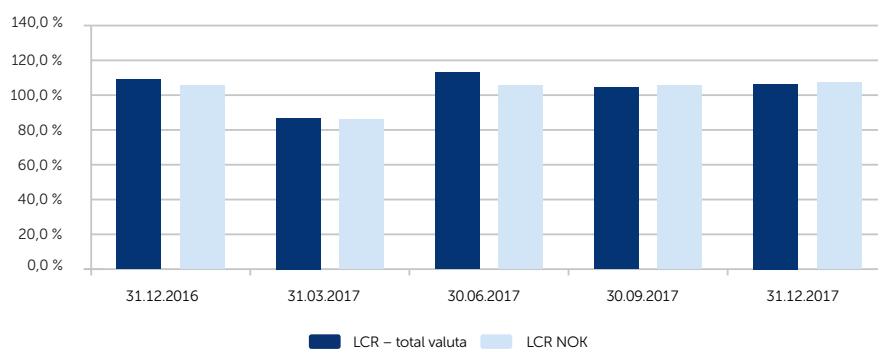
8.2.1 Overlevelse

For å bygge opp under målsettingen om lav likviditetsrisiko er det etablert ulike mål for overlevelse på ulike tidshorisonter.

8.2.1.1 Overlevelse i henhold til Liquidity Coverage Ratio

Liquidity Coverage Ratio, heretter kalt LCR, definerer et stressscenario som varer i 30 dager. Utviklingen de siste kvartalene i konsernets konsoliderte LCR for total valuta og norske kroner fremkommer av figuren nedenfor. Supplerende informasjon om diversifisering av finansieringen og likviditetsporteføljens sammensetning finnes i kapitlene nedenfor.

Figur 8.1: LCR

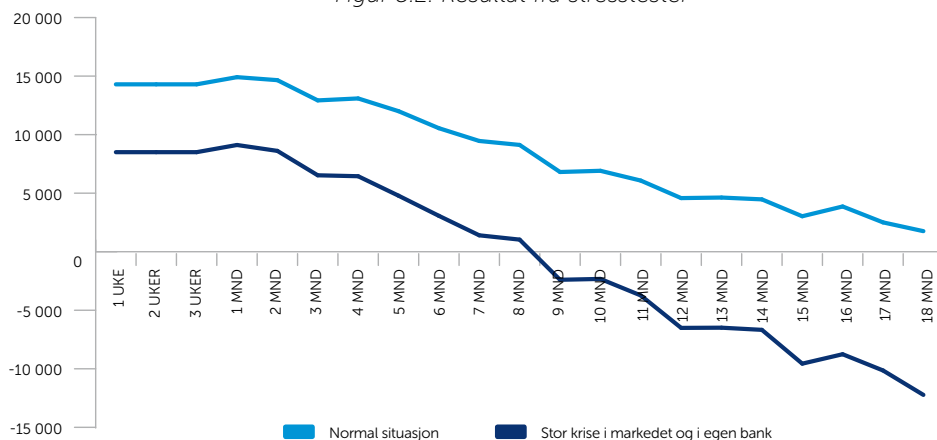

8.2.1.2 Overlevelse i en normalsituasjon og i et egendefinert stress med stor krise i markedet og egen bank

Per 31.12.2017 kunne konsernet fortsette driften i over 18 måneder i en normalsituasjon. I et scenario definert som

stor krise i markedet og i egen bank hadde konsernet per 31.12.2017 nok likvider til å kunne fortsette driften i over 8 måneder i dette scenarioet.

Figur 8.2: Resultat fra stresstester

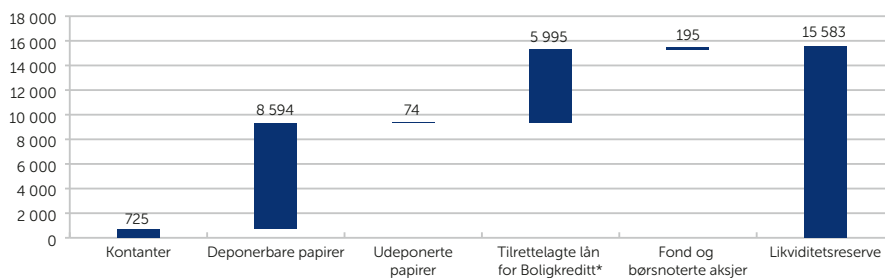

8.2.2 Likvide reserver

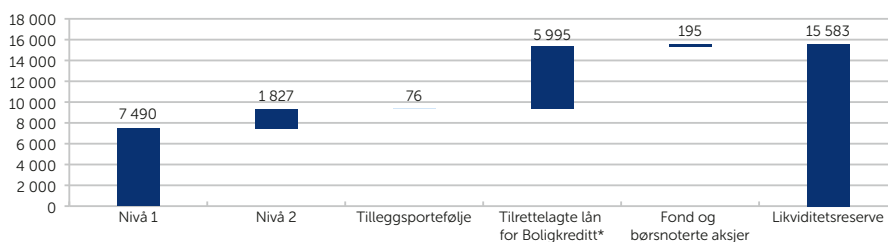
Likviditetsreserven skal til enhver tid være stor nok til å tilfredsstille myndighetskrav og interne overlevelsesmål. Per 31.12.2017 var likviditetsreserven 15,6 milliarder kroner, gitt konsernets interne begrensning for overføring av lån til SpareBank 1 Boligkreditt.

Likviditetsreserven skal bestå av likvide aktiva av god kvalitet. Likviditetsreserven inneholdt ved årsskiftet kontanter og låneadgang i Norges Bank, obligasjoner, tilrettelagte lån for overføring til bolig- og næringskredittselskapene, og fond og børsnoterte aksjer. Figurene nedenfor viser henholdsvis likviditetsreservens sammensetning og kvalitet.

Figur 8.3: Likviditetsporteføljens sammensetning

Figur 8.4: Likviditetsporteføljens kvalitet

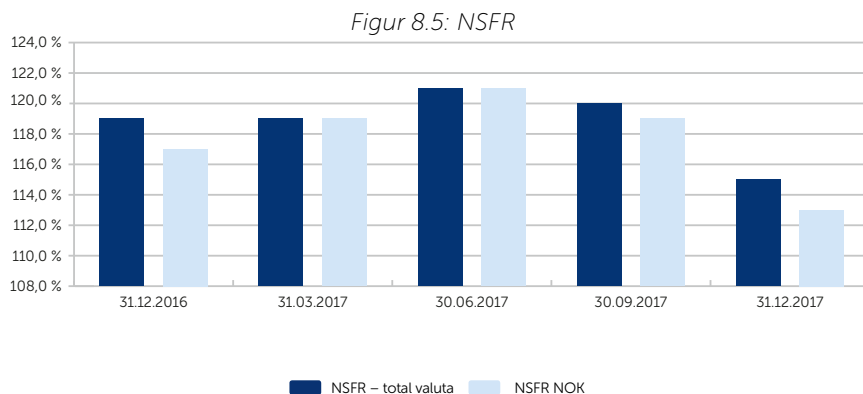

8.2.3 Finansierings langsiktighet og diversifisering

Likviditetsrisikoen reduseres gjennom spredning av innlånene på ulike markeder, innlånskilder, instrumenter, løpetider og valuta. Total finansiering, bestående av egenkapital, kundeinnskudd, lån overført til bolig- og næringskredittforetakene og markedsfinansiering, var 145,6 milliarder kroner per 31.12.2017. Markedsfinansieringen alene var ved samme tidspunkt 27,2 milliarder kroner.

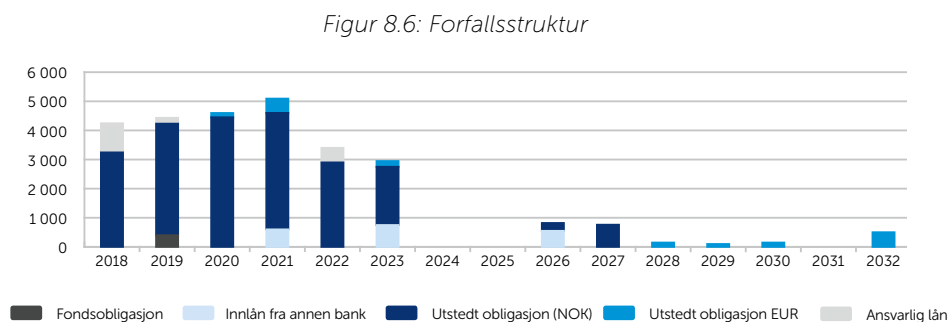
8.2.3.1 Langsiktig finansiering

Net Stable Funding Ratio, heretter kalt NSFR, beskriver i hvilken grad konsernet er langsiktig finansiert. Utviklingen de siste kvartalene i konsernets konsoliderte NSFR for total valuta og norske kroner fremkommer av figuren nedenfor.

Av det totale finansieringsvolumet på 27,2 milliarder kroner skal 4,2 milliarder kroner refinansieres i 2018. Snittløpetiden på konsernets markedsfinansiering er 3,6 år per 31.12.2017. Figuren

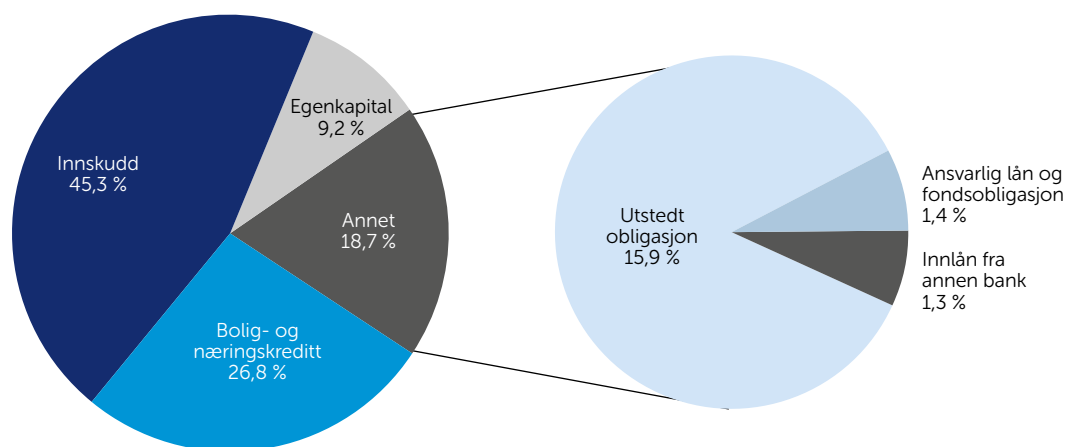
nedenfor viser forfallsstrukturen for konsernets markedsfinansiering.

8.2.3.2 Diversifisert finansiering

Figuren nedenfor viser konsernets finansieringskilder per 31.12.2017.

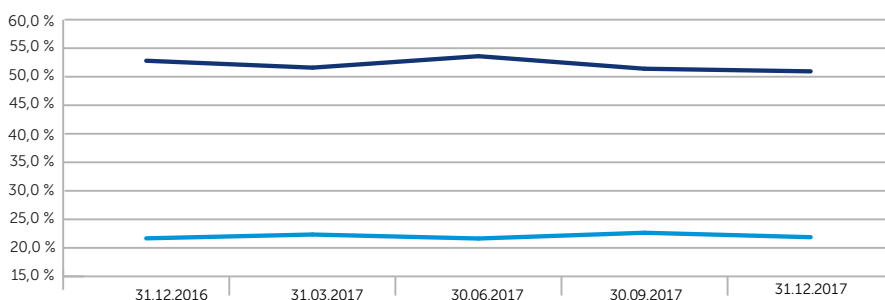
Figur 8.7: Konsernets finansieringskilder

For å sikre annen diversifisering av finansieringen enn ulike løpetider og finansieringskilder har konsernet etablert rammer

for avhengighet av markedsfinansiering, bruk av OMF som finansieringskilde og diversifisering av innskudd.

Figur 8.8: Innskuddsdekning og avhengighet av markedsfinansiering

— Innskuddsdekning inkludert lån overført til kreditforetakene — Avhengighet av markedsfinansiering

Ved årsskiftet utgjorde konsernets finansiering i euro 6,4 prosent av total markedsfinansiering og 1,8 prosent av total gjeld på egen balanse.

9 Operasjonell risiko

Operasjonell risiko er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser. Operasjonell risiko omfatter også juridisk risiko, som er en risiko som ofte følger av problemstillinger omkring dokumentasjon og tolkning av kontrakter og varierende rettspraksis der konsernet driver virksomhet.

9.1 Styring og kontroll

Mens konsernet bevisst tar markeds- og kredittrisiko, er operasjonell risiko en risikotype man i størst mulig grad ønsker å unngå. Den operasjonelle risikoen i konsernet skal karakteriseres ved få og små operasjonelle hendelser. Den praktiske styringen av operasjonell risiko i konsernet baserer seg på hovedaktivitetene som fremkommer i delkapitlene nedenfor.

9.1.1 Lederbekreftelsen

Alle ledere av forretnings- og støttefunksjoner har ansvar for den daglige risikostyringen, samt for å sikre at det foreligger en god internkontroll innenfor sitt ansvarsområde. Alle ledere skal rapportere status og utvikling i årlig lederbekreftelse, samt vurdere risikokultur som et element i analyser og kartlegginger for sine områder. Lederbekreftelsen skal gi administrerende direktør og styret informasjon om risikostyringen er forsvarlig ivaretatt, herunder at rutiner, retningslinjer og lover/regler følges. Lederbekreftelsen er en viktig del av konsernets systematiske arbeid med kvalitet. Arbeidet med lederbekreftelsen koordineres av avdeling for risikostyring.

9.1.2 Tap, hendelser og kundeklager

Konsernet skal være fokusert på og i stand til å avdekke og forstå risiko, og samtidig lære av uønskede hendelser. Operasjonelle tap og hendelser skal registreres i hendelsesdatabasen og følges opp i henhold til egne retningslinjer. Tap og hendelser skal gjennomgås periodisk for å avdekke vesentlige eller systematiske feil, svakheter og

forbedringsområder. Alle medarbeidere i konsernet har et ansvar for å rapportere hendelser og kundeklager. Avdeling for risikostyring er ansvarlig for at disse blir registrert i hendelsesdatabasen i henhold til egne rutiner.

Morbanken har en sentralisert klageordning som til enhver tid søker å ivareta morbanken, morbankens kunder og andre medkontrahenter. Ordningen skal tilfredsstillende Finanstilsynets retningslinjer for klagebehandling. Formålet med ordningen er å sikre at alle klager får en tilfredsstillende behandling i tråd med morbankens prinsipper for klagebehandling, og bidra til tilstrekkelig forbrukerbeskyttelse i tråd med Finanstilsynets retningslinjer. Ordningen skal også sikre at banken får bedre oversikt over den operasjonelle risikoen, og således kunne analysere klagen for å avdekke om disse skyldes systematiske feil. Omfanget av klagesaker og vesentlige klagesaker rapporteres kvartalsvis til styret. I tillegg rapporteres klagesaker årlig til Finanstilsynet.

9.1.3 Kontinuerlig forbedring

Avdeling for risikostyring skal registrere og følge opp vesentlige forbedringsforslag basert på rapporter fra internrevisjon og tiltak basert på erfaringer fra Finanstilsynet eller anbefalinger fra andre uavhengige kontrollorganer. Alle ledere med ansvar for å følge opp tiltak, skal jevnlig oppdatere fremdrift på igangsatte aktiviteter i forbedringsdatabasen.

9.1.4 Risikoanalyser

Avdeling for risikostyring skal fasilitere risikoanalyser og bistå med metodikk og verktøy som gjør det mulig for førstelinjen å gjennomføre egne risikoanalyser.

9.2 Minimumskrav til ansvarlig kapital

Konsernet benytter sjablongmetoden for beregning av krav til ansvarlig kapital som skal dekke operasjonell risiko.

Tabell 9.1: Minstekravet til ansvarlig kapital for operasjonell risiko

	Konsolidert	SpareBank 1 Østlandet	SpareBank Finans Østlandet AS
Beregningsgrunnlag	4 503	3 343	341
Kapitalkrav 8 %	360	267	27

10 Compliancerisiko

Compliancerisiko er risikoen for at konsernet pådrar seg offentlige sanksjoner, bøter, økonomisk tap eller svekket omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter eller myndighetsfastsatte retningslinjer.

10.1 Styring og kontroll

Complianceavdelingen har det overordnede ansvaret for å koordinere compliancearbeidet. Konsernet har egen complianceansvarlig for verdipapirforetaket, som har ansvar for

å kontrollere at virksomheten knyttet til ytelse av investeringstjenester drives i samsvar med regelverket for verdipapirhandel.

Konsernets ledelse er ansvarlig for implementering og etterlevelse av lover og forskrifter, mens den enkelte medarbeider er ansvarlig for den daglige, løpende etterlevelse. Hendelser og brudd på complianceområdet blir på samme måte som for operasjonell risiko registrert og fulgt opp via konsernets hendelsesdatabase.

11 Eierrisiko

Eierrisiko er risikoen for at konsernet blir påført et negativt resultat fra eierposter i strategisk eide selskaper, eller at konsernet må tilføre ny egenkapital i strategisk eide selskaper, enten dette skyldes kraftig vekst eller for å sikre videre drift som følge av underskudd.

11.1 Eksponering

SpareBank 1 Østlandet er per 31.12.2017 eksponert for eierrisiko gjennom følgende eierposisjoner:

- SpareBank 1 Gruppen AS, eierandel 12,4 prosent.
- SpareBank 1 Boligkreditt AS, eierandel 21,1 prosent.
- SpareBank 1 Næringskreditt AS, eierandel 12,4 prosent.
- SpareBank 1 Kredittkort AS, eierandel 19,6 prosent.
- SpareBank 1 Betaling AS, eierandel 21,2 prosent.

I tillegg behandles enkelte mindre eierandeler som tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virksomheter med mindre beløp.

11.2 Styring og kontroll

SpareBank 1-bankene driver alliansesamarbeidet gjennom det felles eide holdingselskapet SpareBank 1 Gruppen AS. SpareBank 1 Gruppen eies av SpareBank 1 Østlandet, SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 Nord-Norge, SpareBank 1 SMN, Samarbeidende Sparebanker AS, samt Landsorganisasjonen/ fagforbund tilknyttet LO. SpareBank 1 Boligkreditt, SpareBank 1 Næringskreditt, SpareBank 1 Kredittkort og SpareBank 1 Betaling eies av alle bankene i SpareBank 1-alliansen.

I styret i SpareBank 1 Gruppen møter administrerende direktører fra eierbankene SpareBank 1 Østlandet, SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 Nord-Norge, SpareBank 1 SMN, samt styreleder i Samarbeidende Sparebanker AS og representanter fra LO som eiere av selskapet. Økonomi- og finansdirektør i SpareBank 1 Østlandet møter i styrene i SpareBank 1 Boligkreditt og SpareBank 1 Næringskreditt. Tilsvarende er SpareBank 1 Østlandet representert i styret i SpareBank 1 Kredittkort og SpareBank 1 Betaling.